

IZVJEŠTAJ O PROGRAMSKIM AKTIVNOSTIMA UMHCG-a za 2018.

Kratka verzija

Skupština UMHCG je u martu održala prvu redovnu sjednicu u 2018. i usvojila narativni i finansijski izvještaj UMHCG za 2017, Plan rada UMHCG za 2018, Plan apliciranja projektima i Plan upravljanja raspoloživim sredstvima (Plan sprovođenja projekata). Plan rada za 2018. je dostupan na linku: <https://bit.ly/2Iwxkfb>.

U martu smo nakon dvodnevnog treninga uradili i SWOT analizu, odnosno procjenu trenutnih snaga, slabosti, prilika i prijetnji, s preporukama za aktivnosti. SWOT uključuje i predloge za obuke zaposlenih, ali i izmjene u sistematizaciji i opisu posla.

Sredinom septembra smo s korisnicima usluga sproveli upitnik o zadovoljstvu radom Udruženja. Većina korisnika je zadovoljna radom, a među preporukama su i intenzivnija komunikacija s korisnicima i organizacija škola i kurseva.

U oktobru smo u restoranu Njujork organizovali proslavu 17. godišnjice Udruženja na koju smo pozvali članove Skupštine, zaposlene i korisnike usluga.

ISO STANDARDI 9001:2015

Početkom januara smo uradili Analizu stepena ostvarenosti ciljeva kvaliteta do kraja 2017., na osnovu Odluke od 9.1.2017. kojom su utvrđeni ciljevi. Analiza je pokazala da je svaki cilj uspješno ostvaren. Takođe je urađena i Odluka o ciljevima kvaliteta za 2018.

U septembru je urađena interna provjera koju je izvršio prof. Vujanović, gdje je UMHCG prošlo bez neusaglašenosti i data je samo jedna preporuka, dok smo u oktobra imali nadzornu provjeru od strane SGS ocjenjivača gdje nijesu utvrđene neusaglašenosti i produžen je ISO standard na godinu dana.

PROGRAM ZA OBRAZOVANJE I EDUKACIJU

Projekat „Učimo zajedno“

Nakon pripremnih aktivnosti i izbora polaznika obuke, kojem je prethodio javni poziv za polaznike kursa računara, potom i sastanka s partnerom Čikom D.O.O Inženjering, radi prilagođavanja obuke polaznicima s oštećenjem vida, započet je kurs računara **16. aprila**. Aktivnost je u trajanju od mjesec i po sprovedena u prostorijama Udruženja za pet osoba s invaliditetom.

U aprilu smo imali kontinuiranu komunikaciju s Bild studiom u cilju izrade mobilne aplikacije „Učimo zajedno“. Nakon intenzivne komunikacije s Bild studiom, mobilna aplikacija „Učimo zajedno“ je u maju postavljena na Google Play prodavnici i dostupna je na linku <https://bit.ly/35bYguh>. Aplikacija je dizajnirana u cilju povećanja stepena opšte i međusobne informisanosti mladih s invaliditetom u oblasti visokog obrazovanja. Svrha aplikacije je promocija podrške koju UMHCG pruža studentima s invaliditetom, ali i mogućnost razmjene informacija važnih za obrazovanje među samim studentima. U tom smislu u sklopu aplikacije razvijene su smjernice za ostvarivanje prava na oslobođanje od plaćanja naknade za studiranje, pravo na studentski kredit, pravo na stipendiju, i smjernica za pravo na smještaj u studentskom domu. Aplikacija, takođe, ima mogućnost podnošenja prijave od strane studenata s invaliditetom na nepravilnosti s kojima se suočavaju u procesu izvođenja nastave i izrađena je u cilju obezbjeđivanja literature u pristupačnim formatima, kao i bolje koordinacije usluge dostupnog prevoza. U julu nam je odobrena i nova aktivnost: organizovanje dvije radionice za studente s invaliditetom u cilju promovisanja mobilne aplikacije. Radionice su održane 26. i 27. oktobra na Fakultetu političkih nauka. Detalji radionica i fotografije se mogu naći na sljedećim linkovima: <https://bit.ly/2VoI98j>, <https://bit.ly/2AQRdJD> i <https://bit.ly/2Ot6qIQ>.

Projekat „Korak ka jednakim mogućnostima“ Golubovci

U decembru smo u okviru projekta izradili liflet „Bonton – pravila ponašanja u komunikaciji s OSI“. Liflet možete naći na sljedećem linku: <https://bit.ly/2Ot6qZm>.

U okviru istog projekta su u novembru u osnovnoj školi Milan Vukotić u Golubovcima održane 3 radionice za učenike VI, VII i VIII razreda i jedna za nastavni kadar iste škole. . Na radionicama je prisustvovalo oko 60 učenika/ca s invaliditetom i učenika/ca bez invaliditeta, i 26 nastavnika/ca. Detaljan izvještaj se nalazi na sljedećem linku: <https://bit.ly/2LVnVQr>.

Medijska kampanja za upis na fakultet i info štandovi

Ovogodišnju kampanju za upis na fakultet smo započeli 16. maja učešćem na **Danu otvorenih vrata** u organizaciji Filozofskog i Filološkog fakulteta. U okviru kampanje za upis na fakultet 15. juna smo promovisali rad Studentske savjetodavne kancelarije na trgu u Nikšiću, a 18. juna na trgu u Bijelom Polju. 26. juna sa štandom smo bili na Fakultetu političkih nauka i Građevinskom fakultetu, dok smo 27. juna bili na Univerzitetu Mediteran i Univerzitetu Donja Gorica. Štandove je posjetilo oko 150 posjetilaca.

Preporuke za upis i besplatno školovanje

U toku svih upisnih rokova je studije upisalo **14 brucoša** s invaliditetom, uz pomoć i na inicijativu UMHCG. U školskoj 2018/2019 nam se javio i **prvi student doktorskih studija**, koji je na inicijativu UMHCG oslobođen plaćanja naknade na Fakultetu za turizam i hotelijerstvo UCG.

Ukupan broj studenata za studijsku 2018/19 godinu je **96**, na Univerzitetu Crne Gore - 63 studenta, Univerzitetu Mediteran - 13 studenata, Univerzitetu Donja Gorica - 16 studenata i na samostalnim fakultetima - 4 studenta. Svi studenti su oslobođeni od plaćanja naknade. Redovno smo slali i druge vrste inicijativa fakultetima, univerzitetima i Ministarstvu, po molbi studenata.

Krediti, stipendije, smještaj u dom

12. februara smo Ministarstvu prosvjete, Odjeljenju za učenički i studentski standard, uputili Molbu radi oslobađanja od povraćaja studentskog kredita za korisnika usluga **M.N.** Usmenim putem smo dobili informaciju da nam zahtjev neće biti pozitivno riješen. Povodom toga smo se oglasili saopštenjem za javnost i tom prilikom ukazali na dugotrajno loš odnos Ministarstva prosvjete prema studentima s invaliditetom kao i nepoštovanju Zakona o visokom obrazovanju. Saopštenje se nalazi na sljedećem linku <http://bit.ly/2B0QGoo>.

13. marta smo uputili Komisiji za dodjelu stipendija Opština Mojkovac Molbu za dodjelu stipendija za studenta II godine Fakulteta političkih nauka, Studijski program Novinarstvo **N.M.** Dobili smo informaciju da korisniku nije odobrena stipendija, ali je dobio materijalnu pomoć u iznosu od 200€.

U oktobru smo poslali **Prijavu za stipendije za studijsku 2018/19 Ministarstvu prosvjete za dobijanje studentskog kredita i stipendija za 24 studenta**. Svi predloženi studenti su dobili stipendije.

27. marta smo direktoru Novog doma Nikoli Đuroviću i Marku Kaluđeroviću, šefu restorana u studentskom domu, uputili Molbu za smještaj u Novom domu i za ishranu u menzi za **Amara Toplića** koji u UMHCG odrađuje radnu praksu u okviru Trans2Work projekta. Molba je pozitivno riješena.

U septembru smo načelnici Direkcije za učenički i studentski standard Ministarstva prosvjete uputili molbu za smještaj u dom „Braća Vučinić“ u Nikšiću za korisnike usluga **G.M. i A.M.** U oktobru je Komisija za smještaj u dom u Nikšiću donijela odluku da im se obezbijedi smještaj u domu.

Smještaj u studentskim domovima u Podgorici i Nikšiću podsredstvom UMHCG

ostvarila su 24 studenata.

Dodatni rokovi za polaganje ispitnih/predispitnih obaveza

Pravni fakultet je pozitivno riješio naše zahtjeve za korisnicu usluga **N.M.** i to: za oslobađanje od praćenja redovne nastave, polaganje ispita usmenim putem i za polaganje ispita i kolokvijuma sa I godine studija usmenim putem.

Takođe, pozitivno su riješeni zahtjevi za polaganje ispita u dodatnom roku za korisnika usluga **M.M.** i korisnicu usluga **A.D.**

U septembru smo uputili dekanu Filološkog fakulteta molbu za polaganje ispita u dodatnom roku za korisnika usluga **A.M.** Pisanim putem smo dobili informaciju da molba nije odobrena iz razloga što se A.M. nije obratio fakultetu na vrijeme.

U oktobru smo uputili molbu za polaganje ispita van rokova predviđenih akademskim kalendarom za studijsku 2018/19 rektoru UCG za korisnicu usluga **N.B.** Zahtjev je pozitivno riješen.

Ostalo

Filološkom fakultetu obratili smo se molbama za oslobađanje od plaćanja kursa engleskog jezika za korisnicu usluga **D.S.**, i za korisnika usluga **M.D.** Obje molbe su pozitivno riješene.

12. oktobra smo uputili dekanu Metarluško-tehnološkog fakulteta molbu u cilju obezbjeđivanja asistenta/kinje u nastavi za korisnicu usluga **M.B.**, nakon čega smo usmenim putem dobili odgovor da se sa istom molbom obratimo rektoru UCG, a što smo učinili **24. oktobra**, nakon čega smo dobili odgovor da se istom Molbom obratimo Ministarstvu prosvjete. Do kraja godine korisnica nije dobila asistenciju u nastavi posredstvom institucija.

Kampanja povodom Svjetskog dana osoba s Daun sindromom

UMHCG je 21. marta organizovalo manifestaciju u Sportskom i kulturnom centru Univerziteta Crne Gore u Podgorici, tokom koje su učesnici, u znak podrške, nosili šarene i rasparene čarape koje predstavljaju simbol osoba s Daun sindromom. Manifestacija je obilježena i nastupima Komnena Vukovića, harmonikaša Šćepana Stojanovića, Bobane Milić i Monike Knezović, a klub kreativne djece Urban kids je nastupio s pjesmom i koreografijom. Na kraju su kao slobodne aktivnosti djeca bojala nacrtane čarape. Pored navedenog, UMHCG je i ove, kao i prethodne godine, pokrenulo kampanju, u okviru koje su već od 14. marta objavljivane fotografije djece i odraslih s Daun sindromom, koje su nam slale njihove porodice i prijatelji i brojni tekstovi posredstvom portala. Direktno je podršku aktivnostima kampanje pružila Sara Bero, majka djevojčica s Daun sindromom.

Kampanja povodom 2. aprila, Svjetskog dana osoba s autizmom

UMHCG je u saradnji s Fondacijom Ognjen Rakočević obilježilo i 2. april - Svjetski dan osoba s autizmom. Događaj je organizovan na Trgu nezavisnosti u Podgorici. U okviru programa su nastupili korisnici Fondacije Ognjen Rakočević. S pjesmom su nastupila Kalina Čurović i Ana i Iva Vujošević, a Ilija Vujačić s recitacijom. Nakon programa su djeca imala i vrijeme za sportske aktivnosti. Na kraju programa u 11.00 časova je u vazduh pušteno 100 plavih balona uz pjesmu "Light it up blue".

Ovaj datum se obilježava širom svijeta pod sloganom #LightItUpBlue. Međunarodna organizacija "Autism Speaks" (Autizam govori) svake godine poziva organizacije i pojedince s globalnog nivoa da se uključe u kampanju. Tim povodom, na inicijativu UMHCG i ove godine se globalnoj inicijativi pridružila i Crna Gora, na način što su u noći između 1. i 2. aprila, kao i prethodne godine, zgrade kulture na Cetinju, Institut za javno zdravlje u Podgorici i Telenor Crna Gora (Telenor fondacija) bili osvjetljeni u plavoj boji. Po prvi put kampanji se pridružio i Glavni grad Podgorica čija je centralna zgrada, takođe, bila osvjetljena u plavoj boji.

Akcioni plan Strategije informisanja javnosti o pregovorima CG s EU

U januaru smo koncipirali prijedloge aktivnosti za Akcioni plan koji su početkom februara dostavljeni Ministarstvu evropskih poslova. Nakon inicijalnog prihvatanja aktivnosti u februaru, u martu je održan sastanak Operativnog tijela, na kome je usvojen Nacrt Akcionog plana, koji je dalje prosljeđen Ministarstvu na odobravanje. U junu smo na zahtjev Sektora za informisanje javnosti o Evropskoj uniji i procesu pristupanja Evropskoj uniji dostavili informaciju o broju realizovanih aktivnosti iz Akcionog plana. Naredni sastanci održani su u septembru i novembru, i na njima je, pored razgovora o realizovanim aktivnostima i daljim planovima, razmatrana i nova Strategija informisanja.

U julu je Anđela Radovanović dala intervju za časopis Kancelarije za evropske integracije EUROKAZ. Časopis je dostupan na linku: <https://bit.ly/31WPDSs>.

Dan otvorenih vrata

24. aprila s početkom u 10.00 časova u kampusu UCG organizovan je "Dan otvorenih vrata" u okiru koga se Udruženje predstavilo svojim štandom u cilju promovisanja rada Studentske savjetodavne kancelarije i servisa podrške koje studenti s invaliditetom mogu ostvariti, kao i o programima mobilnosti. Događaj je posjetilo više od 3000 posjetilaca.

XIII Međunarodni sajam knjiga i obrazovanja

Od 7. do 14. maja smo prisustvovali 13. Međunarodnom sajmu knjiga i obrazovanja, koji je održan u Delta City-ju. Na štandu su bili izloženi lifleti iz oblasti obrazovanja, zapošljavanja, samostalnog života, zdravstvene zaštite, kao i publikacije „Pravo osoba s invaliditetom na jednak pristup pravdi“ i „Učešće OSI u planiranju, izradi, sprovođenju i monitoringu realizacije budžeta Glavnog grada Podgorice“. Takođe su bile izložene i studije iz oblasti pristupačnosti, zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije, filmovi i drugi promotivni materijal. Na Sajmu su promovisani i materijali edukativnog karaktera. Sajam je posjetilo više hiljada posjetilaca.

Radionice u SSŠ „Sergije Stanić“

Na poziv SSŠ „Sergije Stanić“ 25. aprila smo imali radionice s 5 odjeljenja prvog razreda ove škole. Na radionicama su ispred UMHCG prisustvovala trenerica Marina Vujačić, Anđela Radovanović i Elmira Redžepagić. S učenicima smo razgovarali o tome šta je invaliditet, prenijeli im svoja iskustva života s invaliditetom, a imali su priliku da se upoznaju s barijerama s kojima se osobe s invaliditetom sreću kroz igranje Igre ograničenja.

U novembru je tim UMHCG održao 8 časova s učenicima prvog razreda u ovoj školi, na kojima su govorili o prihvatanju i samoprihvatanju invaliditeta, kao i o tome kako učenici vide invaliditet.

Radionice za zaposlene u domovima učenika i studenata

29. i 30. juna u Domu solidarnosti u Sutomoru na poziv Sindikata zaposlenih u đačkim i studentskim domovima održali smo edukativni seminar za zaposlene u domovima iz Podgorice, Nikšića, Kotora, Cetinja i Berana. Treneri Marina Vujačić i Milenko Vojičić su sa zaposlenima razgovarali o istorijatu ljudskih prava i obrazovanja osoba s invaliditetom, o uticaju modela pristupa prema invaliditetu na obrazovanje osoba s invaliditetom, o načinu ophođenja i terminologiji koja se koristi za OSI, kao i o poželjnoj komunikaciji i načinu pružanja podrške i usluga učenicima i studentima s invaliditetom koji su na smještaju u domovima, odnosno koriste usluge ishrane. Seminaru je prisustvovalo preko 30 zaposlenih.

Svjetski dan studenata

Povodom Svjetskog dana studenata, 4. aprila oglasili smo se saopštenjem za javnost (<https://bit.ly/2Ml3Im9>) i tom prilikom najavili mobilnu aplikaciju „Učimo zajedno“, čiji je cilj

da olakša neke segmente studiranja kao i promocija podrške koju UMHCG pruža studentima s invaliditetom.

Svjetski dan knjige i autorskih prava

Povodom Svjetskog dana knjige i autorskih prava 23. aprila oglasili smo se saopštenjem za javnost (<https://bit.ly/30S7lFf>), u cilju ukazivanja na važnost traženja, primanja i širenja informacija u pristupačnim formatima, na način i u vrijeme u koje su najpotrebnije, i relevantne za korišćenje od strane OSI.

Sastanci s predstavnicima Ministarstva prosvjete

U prostorijama Udruženja 19. marta održan je sastanak s predstavnicama Ministarstva prosvjete Crne Gore na kom je bilo riječi o neadekvatnoj komunikaciji Ministarstva prosvjete u vezi s inicijativama, dopisima i molbama koje smo im upućivali, a koje se odnose na smještaj u studentskim domovima, stipendije, povraćaj studentskog kredita. Takođe je bilo riječi o finansiranju SSK, kao i o izmjeni Pravilnika za smještaj u dom, stipendiju i studentski kredit. 23. maja smo Ministarstvu prosvjete poslali komentare na *Pravilnik o kriterijumima, načinu, uslovima i visini naknade za ostvarivanje prava za smještaj i ishranu u domu, za studentski kredit, stipendiju i participaciju prevoza*; predlog *Memoranduma o saradnji između Ministarstva prosvjete i UMHCG* i dopis koji se tiče finansijske podrške Studentskoj savjetodavnoj kancelariji. Tim povodom, 25. maja smo se oglasili saopštenjem za javnost koje se može naći na linku: <https://bit.ly/2MqoaBR>.

22. juna održan je sastanak s predstavnicama Ministarstva prosvjete u prostorijama Ministarstva. Sastanak je održan u cilju usvajanja prijedloga Pravilnika i dogovoreno je da nakon što predstavnici Ministarstva pošalju svoje prijedloge, Udruženje pošalje ponovnu verziju na odobravanje. Molbu sa detaljnim troškovima koji su potrebni za rad Studentske savjetodavne kancelarije uputili smo 12. jula, sa naznakom da ćemo komentare na Pravilnik o kriterijumima, načinu, uslovima i visini naknade za ostvarivanje prava za smještaj i ishranu u domu, za studentski kredit, stipendiju i participaciju prevoza dostaviti naknadno. Istog dana telefonskim putem nam je rečeno da je Molba prosljeđena na dalje razmatranje, a da dodatne komentare na Pravilnik možemo dostaviti sljedeće studijske godine, pošto je Nacrt pravilnika koji je razmatran na posljednjem sastanku u Ministarstvu prosvjete već dat na objavljivanje. Ministarstvo je uplatilo sredstva u iznosu od 1000€ za rad SSK.

Komentari na Nacrt Strategije inkluzivnog obrazovanja

U septembru smo Ministarstvu prosvjete uputili Komentare na Nacrt Strategije inkluzivnog obrazovanja za 2019/2025. Komentari su dostupni na linku: <http://bit.ly/35kyDYl>. U finalnom tekstu Strategije komentari koji se odnose na usklađivanje terminologije i definisanje ciljeva kojima bi se predvidio način prevazilaženja funkcionalnog modela pristupa invaliditetu koji uključuje proces usmjeravanja djece s invaliditetom nijesu usvojeni. Komentar koji se odnosi na definisanje opšteg cilja Strategije je djelimično usvojen na način što je Vizija Strategije definisana na sljedeći način: „Djeci s posebnim obrazovnim potrebama obezbijediti dostupno, pristupačno i kvalitetno inkluzivno obrazovanje na svim nivoima“.

Komentari na Sektorsku analizu u oblasti kulture i umjetnosti

U julu smo poslali komentare na Nacrt sektorske analize koju je objavilo Ministarstvo kulture. U komentarima smo naveli potrebu da se u dijelu aktivnosti koje se mogu finansirati prepozna promocija stvaralaštva osoba s invaliditetom. Ministarstvo kulture je na svom sajtu objavilo izvještaj o sprovedenim konsultacijama i istaklo da se u svim oblastima kulturno-umjetničkog stvaralaštva podrazumijeva i stvaralaštvo OSI i da se one ne dijele prema ciljnim grupama. Takođe je navedeno da se putem redovnog godišnjeg konkursa Ministarstva kulture koji se

sprovodi po Zakonu o kulturi, posebno vrednuju projekti koji doprinose afirmaciji stvaralaštva OSI.

PROGRAM ZA ZAPOŠLJAVANJE I RAZVOJ LJUDSKIH RESURSA

Projekat "Uključi, osnaži, zaposli me!"

Projekat se odnosi na zapošljavanje osoba s invaliditetom, a glavne aktivnosti su: istraživanje s poslodavcima o zapošljavanju mladih s invaliditetom, kurs mekih vještina (soft skills), sprovođenje servisa za zapošljavanje, radna praksa za mlade s invaliditetom i kampanja na društvenim mrežama.

U martu je našem sajtu objavljen Javni poziv za studente s invaliditetom za kurs mekih vještina (soft skills), koji je u aprilu u trajanju od četiri dana sprovela firma Blue Coach. Na kursu je učestvovalo 15 učesnika i obrađene su sljedeće teme: pisanje CV-ja i motivacionog pisma, razgovor sa poslodavcem, upravljanje promjenama, upravljanje vremenom i rješavanje problema. Nakon kursa su svi učesnici dobili sertifikate. U martu je započet rad na istraživanju o zapošljavanju mladih s invaliditetom. Upućeni su zahtjevi za slobodan pristup informacijama ministarstvima koji se odnose na zapošljavanje OSI, kao i zahtjev ZZZCG za dobijanje statističkih podataka. Sredinom aprila je započet rad na istraživanju s poslodavcima iz Podgorice i Nikšića putem online upitnika, ankete i intervjua. Istraživanje je završeno krajem avgusta. U istraživanju je učestvovalo 100 poslodavaca iz Podgorice i Nikšića. Putem intervjua odrađeno je 28 upitnika, a od 31 poslodavca dobili smo odgovore putem online upitnika. U cilju dobijanja pouzdanih podataka dobili smo i 41 odgovor na Zahtjeve za slobodan pristup informacijama. Zbog slabog odziva poslodavca za popunjavanje Upitnika istraživanje je prolongirano do kraja avgusta. To je zahtijevalo dodatan angažman zaposlenih UMHCG, ali su rezultati, odnosno krajnji ishodi, bili pozitivni. Prikupljeni podaci su obrađeni i klasifikovani, izrađen je storytelling video u kome su predstavljeni (na linku: <http://bit.ly/2Ox8qjh>), a takođe je i izrađena i objavljena Publikacija o zapošljavanju mladih s invaliditetom na otvorenom tržištu rada.

13. jula smo na portalu DisabilityINFO.me i na facebook stranici Udruženja objavili Javni poziv za plaćenu dvomjesečnu radnu praksu za studente s invaliditetom koja je obavljena u septembru i oktobru. Javni poziv je trajao do 27. jula i na njega se javilo 5 studenata koji su dostavili CV i motivaciono pismo. Selekcijom je odabrano troje studenata koji će obaviti praksu. Početkom septembra je potpisan Sporazum o saradnji sa firmama Blue Coach, Arhimed i sa hotelom Hilton u Podgorici. Student L.D. je započeo radnu praksu u hotelu Hilton 12. septembra, dok su K.Ć. u firmi Blue Coach i M.D. u firmi Arhimed započeli praksu 17. septembra. Nakon završetka radne prakse M.D. je produžen angažman u Arhimedu.

U okviru medijske kampanje obratili smo se poslodavcima s molbom da podijele svoja iskustva zapošljavanja osoba s invaliditetom, prvi tekst je objavljen u julu i dostupan je na linku <http://bit.ly/2nnowRk>.

21. decembra je Ministarstvo sporta organizovalo završnu godišnju konferenciju u cilju prezentacije 86 projekata podržanih Konkursom za raspodjelu sredstava za finansiranje i sufinansiranje projekata za mlade u 2018. kojoj je ispred UMHCG prisustvovao Bojan Đorović.

Smart start - započinjanje socijalnog preduzetništva

U okviru projekta "Smart Start - Rentiranje kombi vozila" u saradnji s mentorkom rađeno je na pripremi plana aktivnosti projekta: istraživanju konkurencije tj. preduzeća koja se bave rentiranjem kombi vozila i cijenama transfera i vremenskim intervalima po kojima oni rentiraju svoja vozila; pripremi teksta kojim bi promovisali uslugu rentiranja kombi vozila na društvenim mrežama i portalu proizvodise.me; pravljenju ponude za privatna preduzeća, turističke agencije, NVO i OSI; pripremi plana za rentiranje kombi vozila, na prikupljanju

informacija o broju pristupačnih vozila u Crnoj Gori i na prikupljanju informacija o hotelima kojima bi mogli poslati našu ponudu. Nakon sačinjavanja ponuda i prikupljanja kontakata poslata je ponuda na adresu oko 50 turističkih agencija i 40 hotela u Crnoj Gori, Nacionalnoj turističkoj organizaciji Crne Gore i lokalnim turističkim organizacijama, Aerodromima Crne Gore, Aerodromu Podgorica i Aerodromu Tivat.

Takođe, vođeni su razgovori s osobama koje se bave rentiranjem vozila u cilju dobijanja što boljih informacija o načinu formiranja cijena i drugim detaljima koji bi nam bili korisni. Nakon toga smo s pojedinim subjektima stupili u telefonski kontakt u cilju uspostavljanja saradnje.

U svrhu realizacije aktivnosti prikupljeni su podaci iz MONSTAT-ovog popisa iz 2011. o broju i procentu OSI koje su korisnici kolica i pomagala za kretanje. S mentorkom je održan sastanak na kome je razgovarano o sprovođenju ankete o pristupačnosti vozila za OSI i na kome je dogovoren format i sadržaj ankete. Anketa je pripremljena i objavljena 14. februara. Međutim, zbog slabog odziva i nemogućnosti da se sprovođenju ankete posveti više vremena, po savjetu mentorke ova aktivnost nije nastavljena već je smjer budućih aktivnosti određen na drugačiji način.

U julu je uz donaciju A&V Oprema Kotor ugrađen stereo sistem s mikrofonom. Krajem septembra počeli smo rad na izradi aplikacije za mobilne telefone, koja bi bila pristupačna i za osobe s oštećenjem vida i koja bi omogućila velikom broju potencijalnih korisnika/ca lakše i jednostavnije naručivanje vožnji i dostupnost usluge. Aplikacija će biti završena u martu 2019. Do kraja godine obavljeno je i poliranje oba vozila Udruženja i brendiranje.

Sve navedeno redovno se komuniciralo s mentorkom Dejanom Ponoš, kao i donatorom.

Štamparija

Nakon višemjesečne komunikacije i usaglašavanja teksta **Sporazuma o saradnji sa štamparijom Lapis** isti je potpisan u septembru. Podsjećamo, u sklopu našeg projekta u ovoj firmi koja se bavi digitalnom štampom radi jedna zaposlena UMHCG.

Zapošljavanje korisnika usluga

U januaru su nam se obratili iz firme Art Gloria koja se bavi održavanjem stambenih jedinica sa željom da zaposle osobe s invaliditetom. Odazvala se samo S.R. Dobili smo informacije da će razmotriti njeno angažovanje, ali smo dobili informaciju da ih je korisnica obavijestila da joj to radno mjesto ne bi odgovaralo zbog prirode invaliditeta.

Firma Laridor nam se obratila u januaru zbog interesovanja da zaposli osobu s invaliditetom. Prema našim informacijama, zaposlena je D.I. a još tri korisnika čije smo im kontakte prosljedili su bili na razgovoru, ali nijesu ispunili uslove poslodavca i nijesu zaposleni.

U septembru nam se obratila klinika HIPOKRAT sa željom da zaposli jednu osobu s invaliditetom na poziciji administrativnog radnika. Korisnik I.S. je počeo sa radom u septembru.

Iznajmljivanje kombija za ture

Do kraja godine smo imali pet upita za ponude za rentiranje pristupačnog vozila od agencija i fizičkih lica, od kojih su tri prihvaćene, jedna je odbijena, a druga otkazana dan prije dogovorenog datuma. Takođe smo uspostavili saradnju s agencijom Miros kojoj smo više puta iznajmljivali vozila.

Razvoj ljudskih resursa menadžmenta UMHCG-a

U toku godine su tri puta održane grupne sesije s psihološkinjom za članove menadžmenta.

Od januara do juna organizovani su časovi engleskog jezika koje je držao Džon Redos (John Redos), Fulbrajt (Fullbright) stipendista.

Nastavljeno je i s proučavanjem Konvencije kojim koordinira Miroslava-Mima Ivanović. Časovi su se održavali do maja.

U maju je organizovana **čtetvorodnevna obuka za pisanje projekata** koju je vodila Marina Vujačić. U toku obuke zaposleni UMHCG su podijeljeni u tri grupe koje su radile na razvijanju projekata kojima je konkurisano kod Ministarstva saobraćaja i pomorstva, Ministarstva prosvjete i Ministarstva kulture.

U oktobru je Marina Vujačić za zaposlene u Udruženju održala **obuku o sprovođenju istraživanja o diskriminaciji OSI** radi potreba projekta *Umrežavanjem do boljeg rada*. Nakon završene obuke zaposleni su dobili smjernice za sprovođenje istraživanja i započeli terenski rad.

PROGRAM ZA SAMOSTALNI ŽIVOT

Potprogram za pse vodiče/pomagače

Nakon sastanka s potencijalnim korisnicima pasa vodiča Andrijom Samardžićem i Marijanom Mugošom Ščekić izradili smo Plan kampanje za pse vodiče/pomagače i pristupili sprovođenju dogovorenih aktivnosti. U skladu s tim, naručili smo nove kaside za donacije, ukupno njih 18, otvorili smo postojeće kaside i prikupili sredstva, stupili u kontakt sa Centrom Silver zbog procjene korisnika, i započeli kampanju posredstvom društvenih mreža i medija.

U junu je Rotaract klub Budva, nakon akcije u kojoj su njihovi članovi zajedno s aktivistima UMHCG učestvovali u šetnji s bijelim štapom i povezom preko očiju, donirao 100€ za pse vodiče/pomagače. Ukupno je do kraja godine u kasicama i donacijama građana prikupljeno 4703,1€. Svi donatori u 2018. ažurirani su na sajtu.

Krajem oktobra je instruktorka iz Zagreba boravila u Crnoj Gori radi kontrole psa vodiča Urana i inicijalne procjene dvoje korisnika.

Povodom Međunarodnog dana pasa vodiča na portalu smo objavili dva teksta, dostupna na sljedećim linkovima: <http://bit.ly/2VotZnN> i <http://bit.ly/2lxGwzN>.

Usluga personalne asistencije

U skladu s dogovorom postignutim na sastanku predstavnika/ca Glavnog grada Podgorice i Crvenog krsta Crne Gore s predstavnicima/cama organizacija osoba s invaliditetom koje participiraju u Savjetu za pitanja lica sa invaliditetom, koji je održan krajem novembra 2017, oformljena je Radna grupa za definisanje principa usluge personalne asistencije i kriterijuma za izbor njenih korisnika/ca. Radna grupa je otpočela s radom u februaru i ukupno je imala dva sastanka.

Na prvom sastanku je predstavnica UMHCG-a govorila o principima personalne asistencije i razlikama između ove i drugih usluga asistencije za osobe s invaliditetom. Dogovoreno je da se usluga ne ograniči samo na personalnu asistenciju, već da se pruži mogućnost pružanja i drugih oblika asistencije, što bi u budućnosti poslužilo kao povod za formiranje novih usluga za osobe s invaliditetom u Glavnom gradu - Podgorica.

Nakon prvog sastanka je uslijedilo predlaganje potencijalnih korisnika/ca od strane predstavnika/ca organizacija osoba s invaliditetom i organizovanje drugog sastanka radi izbora osoba s invaliditetom koje će dobiti mogućnost da koriste usluge asistencije. Iako je na prvom sastanku načelno bilo dogovoreno da se izabere jedan korisnik/ca po organizaciji osoba s invaliditetom, od ukupno pet korisnika/ca asistencije na drugom sastanku je odlučeno da dvije korisnice budu iz redova predloženih korisnika/ca UMHCG-a.

Procedurom potrebnom za zasnivanje radnih odnosa asistenata/kinja je koordinisao Crveni krst Crne Gore. Korisnice predložene ispred UMHCG-a su s asistenkinjama s kojima već saraduju ostvarile angažman na pružanje usluge 1. marta.

13. marta je u prostorijama Skupštine Glavnog grada Podgorice održana pres konferencija na kojoj je predstavljena usluga personalne asistencije kao novi socijalni servis. Ispred UMHCG na konferenciji je o važnosti ovog servisa za samostalni život osoba s invaliditetom govorila Anđela Radovanović.

Projekat Podrška za znanje – znanje za podršku

U sklopu projekta koji je podržao Unicef, razvijen je, izrađen i akreditovan trening programa za zaposlene u institucijama socijalne i dječije zaštite na osnovne teme iz oblasti ljudskih prava djece s invaliditetom, odnosno osoba s invaliditetom. Program je akreditovan kod Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu, a nakon akreditacije sprovedena je pilot obuka za grupu zaposlenih koji rade u institucijama socijalne i dječije zaštite na nacionalnom i na lokalnom novou. Akreditovani program dostupan je na linku <http://bit.ly/33gnGFA>.

U okviru projekta izrađeno je pet pisanih smjernica za ostvarivanje prava djece s invaliditetom, odnosno informacije i pojašnjenja procedure za ostvarivanje prava pred institucijama, i to u oblastima obrazovanja, socijalne zaštite, i zdravstvene zaštite. Sve smjernice dostupne su za preuzimanje na portalu disabilityinfo.me, u rubrici Resursni kutak, u odjeljku Ostvarivanje prava.

Početkom marta je održan sastanak predstavnika/ca **Direktorata za socijalno staranje i dječiju zaštitu Ministarstva rada i socijalnog staranja i UMHCG-a**, na kome se govorilo o neophodnim koracima za uspostavljanje usluge personalne asistencije za osobe s invaliditetom u okviru sistema socijalne zaštite. Na sastanku su ispred Direktorata, pored njegovog direktora Gorana Kuševije, prisustvovala i savjetnice u ovom Direktoratu, a ispred UMHCG-a na sastanku su učestvovali Miroslava-Mima Ivanović i Milenko Vojičić.

Na sastanku je predstavnica UMHCG-a iznijela nedostatke i potrebu za unaprijeđenjem podzakonskog okvira, radi stvaranja uslova za adekvatno funkcionisanje i uspostavljanje usluge personalne asistencije. Na sastanku je dogovoreno da UMHCG izradi Program obuke za stručne radnike/ce, saradnike/ce i same korisnike/ce, koji će se akreditovati kod Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu. Nakon sprovođenja prvog ciklusa akreditovane obuke, kada UMHCG ispuni uslov u vezi s zaposlenjem najmanje jednog licenciranog stručnog/e radnika/ce, Udruženje bi trebalo da se prijavi za licenciranje pružanja usluge personalne asistencije, čime bi postalo licencirani pružalac ove usluge. Nakon dobijanja Licence za pružaoaca ove usluge, Ministarstvo rada i socijalnog staranja će započeti implementaciju „pilot projekta“ ove usluge s UMHCG, čime bi otpočelo obezbjeđivanje ove usluge osobama s invaliditetom kroz sistem socijalne zaštite.

U decembru je UMHCG kod Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu akreditovalo program obuke za stručne radnike/ce, stručne saradnike/ce i saradnike/ce o usluzi personalne asistencije – značenje, standardi, uloge, prava i obaveze korisnika, stručnih radnika/ca, stručnih saradnika/ca i saradnika/ca.

Više informacija o oba akreditovana programa dostupno je na linku: <http://bit.ly/2AQ3TAj>.

Obilježavanje 5. maja, Evropskog dana samostalnog života

U petak, 4. Maja, na trotoaru između Biblioteke „Radosav Ljumović“ i Gradskog parlamenta u Podgorici je organizovan događaj koji su otvorile Aleksandra Pavićević i Plamena Halačeva, šefica Sektora za politiku, evropske integracije i trgovinu u Delegaciji Evropske unije. Nakon uvodnih obraćanja organizovana je simulacija kretanja pomoću pomagala koja koriste osobe s invaliditetom u kojoj su učestvovali kandidati za odbornike u Skupštini Glavnog grada i drugi politički akteri. Nakon simulacije je organizovana živa biblioteka u okviru koje su prolaznici imali priliku da razgovaraju s osobama s invaliditetom i predstavnicima organizacija Kvir Montenegro i Spektra o njihovim preprekama na putu do samostalnosti. Paralelno sa programom, u dijelu ispred Biblioteke „Radosav Ljumović“, bila je postavljena galerija na otvorenom u kojoj su bili izloženi radovi korisnika usluga UMHG-a i predstavnika

organizacija koje su učestvovala na događaju. Program je završen flešmobom koji je organizovan u saradnji s plesnim klubom „Sonrisa“.

Na događaju je prisustvovalo oko 100 posjetilaca, a prethodila mu je medijska kampanja na portalu DisabilityINFO i društvenim mrežama. Fotografije s događaja dostupne su na linku: <http://bit.ly/2VrJDhZ>.

PRAVNI PROGRAM I ANTIDISKRIMINACIJA

Postupci za zaštitu od diskriminacije

Nastavljena su **dva parnična postupka** za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta, i to: ponovni postupak protiv **Skupštine Crne Gore** tužilje Miroslave-Mime Ivanović pred Vrhovnim sudom Crne Gore i postupak protiv **države Crne Gore i JU Centra za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva** tužiteljki Ljube Šljuke i Miroslave-Mime Ivanović pred Višim sudom u Podgorici. Pokrenuta su četiri parnična postupka, i to protiv: Montenegro Airlinesa, Glavnog grada Podgorice i države Crne Gore i JU Centra za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva tužilje Miroslave-Mime Ivanović pred Osnovnim sudom u Podgorici i protiv Centra za stručno obrazovanje tužilaca UMHCG-a i Miroslave-Mime Ivanović pred istim sudom.

U februaru je Viši sud u Podgorici donio Presudu kojom je potvrdio Presudu Osnovnog suda u Kotoru. Država Crna Gora je protiv ove Presude Višeg suda izjavila Reviziju Vrhovnom sudu u Podgorici, ali koja ne utiče na pravosnažnost Presude. S obzirom na to da tužene nisu izvršile svoje obaveze u Presudom naznačenom roku, advokatica je u ime tužilja pokrenula izvršni postupak, te su u maju isplaćeni sudski troškovi i naknade nematerijalne štete zbog pretrpljene diskriminacije.

U ime Miroslave-Mime Ivanović je u februaru pokrenut parnični postupak za zaštitu od diskriminacije protiv Montenegro Airlinesa jer je u oktobru 2017, kao uslov za ostvarivanje prava na putovanje po nižoj cijeni, a na osnovu Uputnice Fonda za zdravstveno osiguranje, tužilji bilo zatraženo ispunjavanje formulara MEDIF s mnoštvom uvrjedljivih i omalovažavajućih pitanja. Podsjetimo da je 2015. zbog istog slučaja diskriminacije, po Pritužbi Ivanović, vođen postupak pred Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, koji je donio Mišljenje, u kome je utvrdio da je Montenegro Airlines izvršio diskriminaciju i da su u MEDIF formularu pitanja diskriminišuća, a da ne postoji baza podataka koja bi obezbijedila tajnost i nezloupotrebu ličnih podataka koji se prikupljaju ovim formularom. Zaštitnik je dao Preporuku da Montenegro Airlines ukloni ili izmijeni diskriminatorna pitanja u MEDIF formularu, da primjenjuje istu praksu prema svim osobama s invaliditetom, bez obzira koriste li uslugu na osnovu uputnice Fonda za zdravstveno osiguranje i da obezbijedi vođenje baze podataka koja će omogućiti tajnost i nezloupotrebu ličnih podataka prikupljenih formularom. Tužbom je traženo: utvrđenje diskriminacije, zabrana ponavljanja izvršene diskriminacije u smislu izvršenja Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, kao i naknada nematerijalne štete zbog pretrpljene diskriminacije u iznosu od 1.500€.

U ime Miroslave-Mime Ivanović je u februaru pokrenut parnični postupak za zaštitu od diskriminacije protiv Glavnog grada Podgorice, jer je u novembru 2017. bila spriječena da prisustvuje javnoj raspravi o Nacrtu Odluke o budžetu Glavnog grada Podgorice za 2018, zbog toga što se ista održavala u Multimedijalnoj sali KIC-a „Budo Tomović“, koja je i dalje nepristupačna osobama s invaliditetom. Tužbom je traženo: utvrđenje diskriminacije, zabrana ponavljanja izvršene diskriminacije u smislu zabrane organizovanja događaja od interesa za osobe s invaliditetom u nepristupačnim objektima i površinama u javnoj upotrebi, kao i naknada nematerijalne štete zbog pretrpljene diskriminacije u iznosu od 1.500€.

U ime Miroslave-Mime Ivanović je 4. maja, uoči Evropskog dana samostalnog života osoba s invaliditetom, pred Osnovnim sudom u Podgorici pokrenut parnični postupak za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta u oblasti samostalnog života i života u zajednici i

postupaka pred organima protiv JU Centra za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva i države Crne Gore. Razlog za pokretanje ovog postupka je to što ni nakon skoro pet godina od usvajanja novog Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti i devet godina od usvajanja Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom, tuženi nisu preduzeli nikakve korake da osiguraju uživanje prava na uslugu personalne asistencije, a pritom su u julu 2017. ukinuli pravo na dodatak za njegu i pomoć, kršeći pravo tužilje na učešće u postupku u kom se odlučuje o njenim pravima. Radi potpunog i pravilnog utvrđenja činjeničnog stanja, Tužbom su pored pisanih dokaza, predložene i izjave svjedoka, ali i vještačenja vještaka medicinske i finansijske struke. Tužbom je traženo: utvrđenje diskriminacije; zabrana ponavljanja izvršene diskriminacije i preduzimanja mjera kako se ista ne bi ponovila, u smislu omogućavanja tužilji da uživa prava na uslugu personalne asistencije, dodatak za njegu i pomoć i puno i efektivno učešće u postupcima u kojima se odlučuje o njenim pravima; uklanjanje posljedica diskriminatornog postupanja u smislu naknade materijalne štete zbog pokrivanja troškova personalne asistencije u posljednjih pet godina i neprimanja naknade po osnovu prava na dodatak za njegu i pomoć od jula 2017; isplata mjesečne rente zbog narušenja zdravlja, trajnog povećanja potreba tužilje i mogućnosti za njen dalji puni razvoj; naknada nematerijalne štete zbog pretrpljene diskriminacije u iznosu od 3.000€, kao i objavljivanje Presude u svim elektronskim i štampanim medijima u Crnoj Gori. Više informacija o činjeničnom stanju i povodu za pokretanje ovog postupka možete naći na linku: <http://bit.ly/2AQZnrZ>

U ime UMHCG-a i Miroslave-Mime Ivanović je u februaru pokrenut parnični postupak za zaštitu od diskriminacije protiv Centra za stručno obrazovanje jer je u aprilu 2017. tužiocima bilo onemogućeno da učestvuju na sjednici Radne grupe ovog tijela za izradu kvalifikacije personalnog asistenta, zbog toga što se ista održavala u prostorijama ove institucije koje su nepristupačne za osobe s invaliditetom. Tužbom je traženo: utvrđenje diskriminacije, zabrana ponavljanja izvršene diskriminacije u smislu zabrane organizovanja skupova u objektima i na javnim površinama nepristupačnim osobama s invaliditetom, kao i naknada nematerijalne štete zbog pretrpljene diskriminacije u iznosu od po 1.500€ za tužilju prvog i tužioca drugog reda.

Pružena je pravna pomoć u pokretanju postupka za zaštitu od diskriminacije pred Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda zbog diskriminacije M. C. u oblasti obrazovanja.

U januaru i februaru smo, na osnovu obraćanja oca dječaka s invaliditetom, učenika prvog razreda osnovne škole M. C, vršili konsultacije i pružali pravne savjete advokatici Mariji Bujišić u pokretanju postupka za zaštitu od diskriminacije pred Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda. Advokatica je, zbog diskriminacije po osnovu invaliditeta od strane JU Osnovne škole „Mihailo Žugić“ Pljevlja i Ministarstva prosvjete, tokom 2017. inicirala dva postupka za zaštitu od diskriminacije pred Odsjekom za inspekciju za prosvjetu i sport Uprave za inspeksijske poslove. Naime, M. C. je Rješenjem o usmjeranju Sekretarijata za društvene djelatnosti Opštine Pljevlja usmjeren u prvi razred JU Osnovne škole „Mihailo Žugić“, uz obavezu da mu se obezbijedi asistencija u nastavi. Međutim, uprkos višestrukim obraćanjima Ministarstva prosvjete, nije data saglasnost za sistematizaciju radnog mjesta asistenta/kinje u nastavi, a Odsjek za inspekciju za prosvjetu i sport Uprave za inspeksijske poslove se, po podnošenju druge Inicijative za pokretanje postupka inspeksijskog nadzora, proglasio nenadležnim za vršenje nadzora nad primjenom zakona iz oblasti obrazovanja i vaspitanja od strane Ministarstva prosvjete. Pritužba za zaštitu od diskriminacije protiv JU Osnovne škole „Mihailo Žugić“, Ministarstva prosvjete i Odsjeka za inspekciju za prosvjetu i sport Uprave za inspeksijske poslove je početkom februara podnijeta Zaštitniku ljudskih prava i sloboda od strane advokaticе Bujišić.

U ime A. S. je u avgustu, pred Osnovnim sudom u Kotoru pokrenut parnični postupak za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta u oblasti pristupa objektima i površinama u javnoj upotrebi protiv Crnogorskog fonda za solidarnu stambenu izgradnju i Čelebić d.o.o.-a.

Naime, A.S. koji je korisnik kolica nam se obratio zbog nepristupačnosti prilaza i ulaza zgrade u kojoj živi. On se krajem 2016. uselio u stambeni prostor u zgradi čiji je izvođač bio Čelebić d.o.o, a koji je njegov otac kupio od Crnogorskog fonda za solidarnu stambenu izgradnju d.o.o. Iako predmetna zgrada ima instaliranu hidrauličnu koso-podiznu platformu za pristup licima s invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti, ona je instalirana na takav način da je nemoguće njeno nesmetano i bezbjedno korišćenje od strane korisnika/ca kolica, a pritom ni trotoar ispred ovog objekta nema rampu za pristup i kretanje ovih licima. A. S. se više puta bezuspješno obraćao službenicima/cama ovih privrednih društava u periodu od februara do kraja 2017. sa ciljem da se uklone nedostaci koji onemogućavaju nesmetan pristup objektu licima s invaliditetom i licima smanjene pokretljivosti.

U cilju da se ovaj spor riješi mirnim putem, krajem januara smo uputili Urgenciju za hitno uklanjanje materijalnih nedostataka u pogledu nepristupačnosti na objektu Crnogorskom fondu za solidarnu stambenu izgradnju d.o.o. Pošto ova Urgencija nije urodila plodom, jer smo krajem januara dobili odgovor u kome nas obavještavaju da su predmet prosljedili na rješavanje Čelebić d.o.o, s kojim je A.S. već imao neuspješnu komunikaciju, A. S. se odlučio za pokretanje sudskog postupka za zaštitu od diskriminacije. Tužbom je traženo: utvrđivanje diskriminacije, zabrana ponavljanja radnje diskriminacije, i naknada nematerijalne štete u iznosu od 3.000€.

U ime **M.V.** je u julu posredstvom advokatice Živković pokrenut postupak za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta u pristupu javnim objektima i površinama u javnoj upotrebi protiv države Crne Gore, odnosno Ministarstva finansija kao organizatora događaja kojem je M.V. prisustvovao i Cijevna hotel Group d.o.o u čijoj grupi hotela (Premijer Best Western) se održao navedeni skup u julu 2017. Riječ je o javnoj raspravi povodom Pravilnika o sadržaju javnog konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija i izgledu i sadržaju prijave na javni konkurs, Uredbi o kofinansiranju projekata NVO finansiranih iz fondova Evropske Unije i Uredbi o finansiranju projekata i programa nevladinih organizacija u oblastima od javnog interesa. M.V. je bio član Radne grupe za izradu gore pomenutih akata koji su bili na javnoj raspravi, odnosno okruglom stolu u sklopu javne rasprave održanom u hotelu Premijer. Tužbom je traženo: utvrđivanje diskriminacije, zabrana ponavljanja radnje diskriminacije, i naknada nematerijalne štete u iznosu od 1.500€.

U julu je posredstvom advokatice podnesena tužba u ime **K.C.** protiv Societe Generale banke za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta u pristupu javnim objektima i površinama u javnoj upotrebi, zbog arhitektonskih barijera i nemogućnosti ulaska u poslovnicu banke, već je lične poslove zbog kojih se uputio u banku, bio prinuđen obaviti na ulici, u kolima, ispred poslovnice. Tužbom je traženo utvrđivanje diskriminacije, zabrana ponavljanja radnje diskriminacije, i naknada nematerijalne štete u iznosu od 1.500€.

Početak septembra nam se obratila majka dječaka **L.V.** sa molbom da posredujemo u rješavanju problema nepristupačnosti objekta u kojem je smještena jedina srednja škola na Žabljaku, koju **L.V.** planira da upiše. **3. oktobra 2018.** smo poslali Inicijativu **Ministarstvu prosvjete** kako bi se na vrijeme riješio problem i otklonile arhitektonske barijere. S obzirom da nije bilo odgovora od Ministarstva, u ime **L.V.** podnijeli smo pritužbu Zaštitniku ljudskih prava i sloboda **13. decembra 2018.** Mišljenjem i preporukama Zaštitnika od **31. decembra 2018.** naloženo je JU Srednjoj mješovitoj školi "17. septembar" da preduzme sve neophodne mjere na obezbjeđivanju uslova za nesmetan pristup, kretanje i boravak u ustanovi i da osobama sa smanjenom pokretljivošću i osobama s invaliditetom i da omogući izbor obrazovnog programa, upis, pristup i boravak u obrazovnoj ustanovi na osnovu jednakosti sa drugima. Ministarstvu prosvjete nalaže se da preduzme mjere u smislu obezbjeđivanja sredstava i drugih pretpostavki za nesmetan pristup, kretanje i boravak osoba sa smanjenom pokretljivošću i osobama s invaliditetom i da u saradnji sa obrazovnom ustanovom analizira mogućnosti i izbor modela pristupačnosti. Dat je rok od 90 dana od dana prijema mišljenja da

se preduzmu adekvatne mjere.

Upravni sporovi za poništenje Odluka o raspodjeli sredstava

Završena su tri upravna spora UMHCG-a protiv Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću Ministarstva finansija i Komisije za raspodjelu grant šema Zavoda za zapošljavanje Crne Gore kojima smo tražili poništavanje dvije odluke o raspodjeli sredstava kojima su projekti UMHCG-a odbijeni zbog navodne administrativne neusklađenosti, odnosno nepotpune dokumentacije, kao i poništavanje konačne Odluke o raspodjeli sredstava za projekte u okviru konkursa za Grant šeme za zapošljavanje lica sa invaliditetom.

Sredinom juna je održana usmena rasprava, u upravnom sporu UMHCG-a protiv Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću Ministarstva finansija, pokrenutom u julu 2017, radi poništenja Odluke kojom se UMHCG-u nije priznalo pravo na dodjelu sredstava za projekat za zaštitu lica sa invaliditetom zbog administrativnih nedostataka. Usmenoj raspravi ispred tuženog pristupio je Velibor Damjanović i dodatne rasprave i dokaza, osim onih iznijetih u Tužbi i Odgovoru na Tužbu, nije bilo. Nakon održane usmene rasprave, Upravni sud Crne Gore je donio Presudu kojom se Tužba odbija kao neosnovana, nakon čega je 27. septembra 2018. Vrhovom sudu Crne Gore podnijet vanredni pravni lijek, Zahtjev za ispitivanje sudske odluke. **25. oktobra 2018.** Vrhovni sud Crne Gore donio je presudu Uvp. br. 1984/18 da se Zahtjev za ispitivanje sudske odluke odbija kao neosnovan. UMHCG je u ovom slučaju trebao da plati troškove upravnog spora, međutim, advokatica Tijana Živković je odlučila da Udruženje oslobodi od pomenutih troškova.

Sredinom juna je održana usmena rasprava, u upravnom sporu UMHCG-a protiv Komisije za raspodjelu grant šema Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, pokrenutom u junu 2017, radi poništenja Odluke kojom se UMHCG-u nije priznalo pravo na dodjelu sredstava za projekat za zapošljavanje lica sa invaliditetom zbog administrativnih nedostataka. Usmenoj raspravi ispred tuženog nije niko pristupio, a advokatica Tijana Živković ispred UMHCG-a je ostala u svemu kao u Tužbi. Nakon održane usmene rasprave Upravni sud Crne Gore je donio Presudu kojom se tužba odbija kao neosnovana, nakon čega je 27. septembra 2018. Vrhovnom sudu Crne Gore podnijet vanredni pravni lijek – Zahtjev za ispitivanje sudske odluke. **25. oktobra 2018.** godine Vrhovni sud Crne Gore donio je presudu Uvp. br. 1983/18 da se Zahtjev za ispitivanje sudske odluke odbija kao neosnovan.

Krajem maja je održana usmena rasprava, u upravnom sporu UMHCG-a protiv Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, pokrenutog u julu 2017, radi poništenja konačne Odluke o raspodjeli sredstava za projekte za zapošljavanje lica sa invaliditetom za 2017. Ispred tuženog je usmenoj raspravi pristupila Enesa Rastoder, koja je naglasila da se u postupku odlučivanja o raspodjeli sredstava za projekte za zapošljavanje lica sa invaliditetom primjenjivao Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom i njegovi podzakonski akti. Advokatica Tijana Živković ispred UMHCG-a je istakla da se u ovom postupku nisu poštovala pravila upravnog postupka, a što je moralo biti neizostavno s obzirom na to da se postupak sprovodio pred organom javne vlasti i da se u njemu odlučivalo o raspodjeli državnih finansijskih sredstava. Nakon održane usmene rasprave Upravni sud Crne Gore je donio Presudu kojom je odbio našu tužbu s kratkim i šturim obrazloženjem da je ZZZCG postupio u skladu s podzakonskim aktom koji reguliše finansiranje projekata. Zbog navedenog, u julu je podnesen zahtjev za ispitivanje sudske odluke Vrhovnom sudu Crne Gore što je poslednja instanca. Vrhovni sud Crne Gore je odbio kao neosnovan Zahtjev za ispitivanje sudske odluke, uz paušalno obrazloženje da je Tuženi u svemu postupio u skladu sa Zakonom o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti i Pravilnikom o postupku i metodologiji za finansiranje grant šema.

Nastavljen je jedan upravni spor radi poništenja Odluke Komisije za raspodjelu grant šema Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, kojim je finansiranje projekta UMHCG-a odbijeno zbog nedovoljnog broja ostvarenih bodova.

U aprilu smo od Komisije za raspodjelu grant šema za zapošljavanje lica sa invaliditetom Zavoda za zapošljavanje Crne Gore dobili Obavještenje da naš projekat „Osnaži se za preduzetništvo“ nije ostvario dovoljan broj bodova da bi se našao na listi finansiranih projekata. Na ovo Obavještenje smo izjavili Prigovor direktoru Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, ali podnijeli i Zahtjev za uvid u dokumentaciju, jer nam nije omogućeno učešće u postupku. Istovremeno smo podnijeli i Zahtjev za slobodan pristup informacijama, kojim smo tražili: pojedinačne i zbirne bodovne liste članova/ica Komisije koji su ocjenjivali projekat UMHCG-a, akte o imenovanju članova/ica Komisije i njihove biografije, kao i Zapisnik sa sastanka Komisije za raspodjelu grant šema na kome se donijela Odluka o finansiranju projekata.

Uvid u dokumentaciju nam je omogućen u prostorijama Zavoda 13. aprila, a istog dana je donijeta Odluka po našem Prigovoru. U ovoj Odluci se samo ponavljaju navodi iz Obavještenja a ne ispituju se navodi iz našeg Prigovora u vezi s kršenjem prava UMHCG-a na upoznavanje i izjašnjenje o rezultatima ispitog postupka. S obzirom na to da, ni u samoj Odluci niti u podzakonskim aktima, nije navedeno da li je ova odluka konačna u upravnom postupku, posredstvom advokaticke Tijane Živković, smo krajem aprila pokrenuli drugostepeni upravni postupak pred Ministarstvom rada i socijalnog staranja i podnijeli Tužbu Upravnom sudu Crne Gore, kojima smo tražili poništenje ove Odluke.

Na osnovu Zahtjeva za slobodan pristup informacijama smo dobili sva dokumenta i informacije koje smo tražili, osim biografija članova/ica Komisije za raspodjelu grant šema za zapošljavanje lica sa invaliditetom jer ih Zavod za zapošljavanje Crne Gore ne posjeduje. Ovaj materijal smo priložili kao dokaze uz Tužbu Upravnom sudu Crne Gore.

Redovno pravno savjetovanje (bez finansijske podrške)

Postupanja i inicijative:

U januaru smo dobili odgovor od Ministarstva rada i socijalnog staranja na Inicijativu za adekvatno pravno regulisanje visine subvencije koja se odnosi na učešće u finansiranju ličnih troškova asistenta (pomagača u radu) lica s invaliditetom, a koju smo ovom Ministarstvu uputili u decembru 2017. U Odgovoru Ministarstva se navodi da je Predlogom Plana rada Vlade Crne Gore utvrđeno da će se do kraja 2018. usvojiti novi Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, te da će Ministarstvo po njegovom usvajanju pristupiti izradi novih podzakonskih akata, pri čemu će moći da razmotri predložena unaprijeđenja podzakonskih rješenja.

Troškovi prevoza – povlastice na putovanje

Nastavljen je jedan ponovni upravni spor i pokrenuta jedna tužba radi ostvarenja prava na naknadu troškova prevoza od mjesta stanovanja do mjesta rada i povratak u mjesto stanovanja

Pravo na ličnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć, i naknade roditelju djeteta s invaliditetom

Pokrenuta su **četiri prvostepena upravna postupka** pred Centrom za socijalni rad za ostvarenje prava na dodatak za njegu i pomoć i za ostvarenje prava na ličnu invalidninu i **šest drugostepenih upravnih postupaka** pred Ministarstvom rada i socijalnog staranja za ostvarenje prava na dodatak za njegu i pomoć i prava na ličnu invalidninu.

Okončana su tri drugostepena postupka za ostvarivanje prava na dodatak za njegu i pomoć.

Pružena je pravna pomoć u pokretanju jednog prvostepenog upravnog postupka za ostvarenje prava na ličnu invalidninu, tri prvostepena upravna postupka radi ostvarenja

prava na dodatak za njegu i pomoć i jednog drugostepenog upravnog postupka zbog ćutanja uprave u postupku ostvarenja prava na ličnu invalidninu.

Pred Upravnim sudom je pokrenuto **petnaest upravnih sporova** za ostvarenje prava na ličnu invalidninu, prava na dodatak za njegu i pomoć (od toga četiri ponovna upravna spora). **Pet upravnih sporova** pokrenuto je zbog ćutanja uprave.

Nastavljen je jedan upravni spor za ostvarenje prava na ličnu invalidninu.

Završena su tri upravna spora, jedan za ostvarenje prava na ličnu invalidninu, jedan za ostvarenje prava na dodatak za tuđu njegu i pomoć i jedan za ostvarenje prava na naknadu roditelju korisnika lične invalidnine.

Pravo na adekvatni životni standard

Nastavljen je jedan ponovni drugostepeni upravni postupak za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje.

U vezi ovog predmeta posredstvom advokaticke Živković, pisane su dvije žalbe – jedna od 13.02.2017. godine (koja je usvojena Rješenjem Ministarstva rada i soc. staranja od 03.04.2017.godine) i druga od 01.06.2017.godine.

Nastavljen je jedan drugostepeni upravni postupak za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje. Žalba je usvojena i prvostepeno Rješenje je poništeno Rješenjem Ministarstva rada i socijalnog staranja od 07.02.2018. godine.

U februaru je okončan jedan drugostepeni upravni postupak za ostvarenje prava na dodatak za djecu, započet u decembru 2017.

Pokrenut je jedan drugostepeni upravni postupak pred Ministarstvom rada i socijalnog staranja, zbog ukidanja prava na MOP.

*** U oktobru nam obratio korisnik usluga **E.E.** koji nam je ukazao na probleme koje ima u školi, i koji se odnose na ponašanje i rad nastavnice engleskog jezika. **26. 10.2018.** smo poslali Dopis **Ministarstvu prosvjete** s inicijativom da se ispita postupanje nastavnice, kao i uprave škole prema **E.E.**, kako bi mogao nesmetano da pohađa nastavu. Ministarstvo je pokrenulo ispitni postupak u ovom slučaju. **15.11.2018.** dobili smo odgovor od Ministarstva da, u skladu sa ispitnim postupkom, iz škole izkazuju da iznesene tvrdnje nijesu utemeljene na činjenicama i praksi. **5.12. 2018.** poslali smo odgovor na sprovođenje ispitnog postupka Ministarstvu prosvjete.***

Procjena stepena invaliditeta i ostvarivanje prava iz oblasti zapošljavanja

Nastavljen je jedan drugostepeni upravni postupak zbog ćutanja uprave u postupku za ostvarenje prava na utvrđivanje procenta invaliditeta i pokrenut jedan drugostepeni upravni postupak.

Nastavljen je jedan drugostepeni upravni postupak radi ostvarenja prava na prilagođavanje radnog mjesta, radnih zadataka i adekvatne uslove rada.

Riješen je jedan upravni postupak za ostvarenja prava na utvrđenje procenta invaliditeta i pokrenut jedan drugostepeni upravni postupak pred Ministarstvom rada i socijalnog staranja.

Pružena je pravna pomoć za upućivanje Dopisa poslodavcu za ostvarivanje prava na skraćeno radno vrijeme i pomoć za upućivanje Dopisa poslodavcu za pokretanje postupka za uključivanje zaposlenog s invaliditetom u mjere 7, 8 i 9 profesionalne rehabilitacije i ostvarivanje prava na rad sa skraćenim radnim vremenom.

Na moblu korisnika usluga za podršku prilikom zaposlenja, uputili smo zahtjeve za slobodan pristup informacijama radi prikupljanja o nezapošljavanju osoba s invaliditetom i/ili nekorišćenju subvencija po osnovu zaposlenja ovih osoba, nakon čega smo institucijama koje ne zapošljavaju OSI uputili molbe za zaposlenje korisnika usluga.

Podnesena je jedna Izjava **Zavodu za zapošljavanje** u kojoj se ukazuje na nesaglasnost s odredbama člana 4 Ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava za prilagođavanje radnog

mjesta i uslova rada. Posredstvom advokatice, upućena je žalba Ministarstvu rada i socijalnog staranja koja je usvojena, nakon čega je Zavod za zapošljavanje donio Rješenje kojim se priznaje pravo na prilagođavanje radnog mjesta u traženom iznosu.

Prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja

Prava potrošača

Krajem decembra 2017. pruženi su pravni savjeti u vezi s drugostepenim upravnim postupkom za ostvarivanje prava na oslobađanje od carine pri uvozu putničkog motornog vozila za prevoz lica s invaliditetom.

S obzirom na to da je u prvostepenom upravnom postupku po njegovom Zahtjevu izvršen niz kršenja prava, korisnik je odlučio da pokrene postupak za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta.

Pružena je pravna pomoć korisniku usluga u pokretanju postupka za ostvarenje prava na subvenciju električne energije pred Ministarstvom rada i socijalnog staranja.

Prava pacijenata

*** U februaru nas je majka **A.Š.** obavijestila da je primila Obavještenje Ministarstva zdravlja da je na sjednici Vlade Crne Gore održanoj 28. decembra 2017. usvojena Odluka o utvrđivanju Liste lijekova, u koju je uvrštena ishrana za **A.Š.** Međutim, iako se pokriva troškova ishrane za **A.Š.** može ostvariti na recept, kroz nekomplikovanu proceduru, isporuka hrane u državnoj apoteci mnogo kasni, te život **A.Š.** i dalje nije zaštićen. Majci **A.Š.** smo pružili i pravne savjete na koji način da ostvari pravo na medicinsko-tehničko pomagalo ortopedski krevet na elektromotorni pogon s pratećom opremom.***

*** Pokrenuta je kampanja prikupljanja sredstava za transplantaciju bubrega za jednu korisnicu usluga, a takođe smo se obratili i operaterima – Telenoru, Telekomu i M-Telu, radi otvaranja humanitarne linije. T-Com i Telenor su nas obavijestili da nijesu u mogućnosti da nam izađu u susret, a iz M-Tel-a nijesmo dobili odgovor. Poslati su zahtjevi za slobodan pristup informaciji Kliničkom centru CG i Fondu za zdravstveno osiguranje, kojim smo tražili informacije o ukupnim troškovima transplantacije bubrega u Crnoj Gori koju snosi Fond za zdravstveno osiguranje Crne Gore. Iz Kliničkog centra su odbili zahtjev, a iz Fonda za zdravstveno osiguranje su poslali odgovor na Zahtjev sa informacijom o ukupnim troškovima predtransplantacije. U aprilu smo se Dopisom obratili i Fondu za zdravstveno osiguranje Crne Gore radi odobrenja finansijske pomoći. U maju su nam iz ove institucije odgovorili da nemaju mogućnost odobrenja finansijske pomoći za pacijente/kinje iz Crne Gore, a u svrhu preduzimanja medicinskih intervencija u inostranstvu. Međutim, u svom odgovoru su naveli da ova institucija na osnovu predloga Konzilijuma ljekara specijalista Kliničkog centra Crne Gore može odobriti finansiranje transplantacije bubrega, ukoliko se prethodno ispoštuje procedura koja podrazumjeva inicijativu od strane ljekara specijaliste koji prati zdravstveno stanje korisnice. Na osnovu ovog Dopisa Fonda za zdravstveno osiguranje, korisnicu smo informisali o koracima koje treba preduzeti u cilju odobrenja pokriva troškova transplantacije bubrega iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja.***

Prava na starateljstvo i adekvatan smještaj u ustanovi socijalne zaštite

*** U martu smo pružili podršku majci osobe s invaliditetom zbog povrede prava na vršenje dužnosti starateljke i održavanje ličnih kontakata sa kćerkom od strane JU Zavod „Komanski most”, kao i zbog drugih kršenja prava lica koja ostvaruju pravo na uslugu smještaja u ovoj ustanovi. Naime, ona svake sedmice posjećuje svoju kćerku u pomenutoj ustanovi socijalne i dječije zaštite i s njom provodi više sati u ustanovi i izvan ustanove. Međutim, u februaru je

usmenim putem od strane portira, ali i pisanim obavještenjem na vratima JU Zavoda „Komanski most“ informisana da svoju kćerku ne može više da posjećuje u sobi u kojoj boravi, već u prijemnoj sobi. Kako se u prijemnoj sobi može obezbijediti privatnost posjete samo jednom korisniku/ci usluge smještaja u ovoj ustanovi, ona je često spriječena da svoju kćerku posjeti u terminu i trajanju u kome je u mogućnosti da posjetu organizuje. Zbog navedenog se za pomoć obratila JU Centru za socijalni rad za prijestonicu Cetinje, koji se elektronskim putem obratio JU Zavodu „Komanski most“. Nažalost, ovo obraćanje JU Centra za socijalni rad za prijestonicu Cetinje nije uticalo na ublažavanje i/ili prekid kršenja prava jer ni u odgovoru, ni u daljim postupanjima službenika/ca JU Zavoda „Komanski most“ nije pokazana spremnost za preduzimanje koraka u tom smjeru. S druge strane, ni JU Centar za socijalni rad za prijestonicu Cetinje nije preduzeo nikakve dalje korake radi rješavanja pomenute situacije i zaštite prava na održavanje ličnih kontakata.

Iako je **S.S.** iznijela niz nepravilnosti i kršenja prava korisnika/ca usluge smještaja u JU Zavodu „Komanski most“, ista se odlučila, uz pravnu pomoć UMHCG-a, da podnese Pritužbu Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore samo zbog nemogućnosti da ostvari pravo na održavanje ličnih kontakata sa svojom kćerkom i ispunjava dužnosti starateljke. U Pritužbi, koja je Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore podnijeta sredinom maja, smo istakli potrebu saslušanja **S.S.** pred ovom institucijom i njenog izjašnjenja na Zapisnik, kako o konkretnoj pravnoj stvari, tako i o drugim kršenjima prava korisnika/ca usluge smještaja u JU Zavodu „Komanski most“ kojima je svjedočila.

Imajući u obzir ozbiljnost pravne stvari, o podnošenju Pritužbe Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore pisanim putem smo obavijestili i Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu Ministarstva rada i socijalnog staranja. U Dopisu smo tražili da direktor ovog Direktorata sa svojim saradnicima održi sastanak sa **S.S.**, kome će prisustvovati predstavnik/ca UMHCG-a, a na kome bi se **S.S.** na Zapisnik izjasnila o svim kršenjima prava korisnika/ca usluge smještaja u JU Zavodu „Komanski most“ kojima je svjedočila. Ovim povodom je u Ministarstvu održan sastanak krajem maja, ali su njemu prisustvovali savjetnica u Direktoratu za socijalno staranje i dječju zaštitu, gospođa Marina Medojević, socijalni radnik, psihološkinja i glavna medicinska sestra u JU Zavodu „Komanski most“, psihološkinja u JU Centru za socijalni rad za prijestonicu Cetinje, a ispred UMHCG-a sastanku je prisustvovala Miroslava-Mima Ivanović. Uprkos protivljenju **S.S.** i predstavnice UMHCG-a, predstavnica Ministarstva je na sastanku insistirala samo na rješavanju problema nemogućnosti održavanja ličnih kontakata **S.S.** i njene kćerke, a druga kršenja prava korisnika/ca ove ustanove su zanemarivana. Predstavica UMHCG-a je insistirala da se Zapisnik sa zaključcima prosljedi svim prisutnima, te da se obavezno organizuje još jedan sastanak na kojem bi o problemima koje je iznijela **S.S.** razgovarala sa donosiocima odluka (direktorima Direktorata za socijalno staranje i dječju zaštitu Ministarstva rada i socijalnog staranja, JU Zavoda „Komanski most“ i JU Centra za socijalni rad za prijestonicu Cetinje). Zaključci sa sastanka su se ticali: pronalaženja rješenja za održavanje ličnih kontakata **S.S.** sa kćerkom, obaveze obavještanja navedenih donosioca odluka o rezultatima i iznijetim činjenicama na sastanku, i preporuke za održavanjem sastanka sa donosiocima odluka. Iako je predstavica Ministarstva trebalo da prosljedi Zapisnik sa sastanka svim prisutnima, to nije učinjeno, makar ne prema UMHCG.***

Pravni savjeti - baza:

Do kraja decembra nam se obratilo **147** osoba s invaliditetom ili njihovih roditelja/srodnika ili prijatelja u cilju traženja pravnih savjeta, besplatne pravne pomoći i zastupanja. U ovu bazu nijesu uvršteni studenti/kinje s invaliditetom.

Savjet za pitanja OSI Glavnog grada Podgorica

Nakon što je gospodin Suhih ponudio pomoć UMHCG-u cilju dobijanja poslovnog prostora na besplatno korišćenje od strane Glavnog grada Podgorice na sastanku koji se održao 27.

novembra 2017. poslali smo dopis (2.2.2018) u kome smo zatražili da nam ustupi prostor najmanje 200 m², koji bi se nalazio u zgradi koja posjeduje lift ili na drugi način obezbijeden nesmetan prilaz i kretanje osobama s invaliditetom, a u šta bi se naši predstavnici/ce uvjerali na licu mjesta. Na ovaj dopis nije odgovoreno do kraja 2018.

Sugestije, komentari i amandmani na Izvještaje, pravne akte i druga dokumenta

U februaru smo dostavili svoj **Izvještaj kao doprinos za izradu Izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda** o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori za 2017. U Izvještaju smo istakli probleme u vezi sa: nepristupačnošću fizičkog okruženja i prevoza, diskriminacijom u oblasti zdravstvene i socijalne zaštite, institutom lišenja poslovne sposobnosti i druge probleme istaknute u izvještaju Komiteta UN-a o pravima osoba s invaliditetom o Inicijalnom izvještaju Crne Gore o sprovođenju Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom.

U maju smo Ministarstvu javne uprave uputili Predloge i sugestije za izradu nove Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija. Glavni komentari na tekst Predloga Uredbe su bili: da se ne skraćuje trajanje javnih konsultacija i javnih rasprava; da glavni kriterijum izbora predstavnika/ce NVO-a u radna tijela Ministarstava bude prethodno iskustvo, a ne broj podrški od NVO; da se uključivanje javnosti u izradu propisa garantuje i pri izradi podzakonskih akata, a ne samo zakonskih i strateških dokumenata; te da se propiše obaveza osiguravanja nacrtu dokumenata u pristupačnim formatima, za osobe s invaliditetom, a ne da to bude slučaj samo za one dokumente za koje ministarstva procijene da su od značaja za OSI. U usvojeni tekst Uredbe nisu ušle sugestije i komentari UMHCG-a i jedina pozitivna promjena se tiče trajanja javne rasprave koja je definisana od 20 do 40 dana.

Članstvo u radnim tijelima i grupama

Radna grupa Ministarstva sporta za izradu Nacrta zakona o mladima, čija je članica ispred UMHCG-a Dunja Samardžić je nastavila sa radom i u 2018. U februaru smo poslali komentare na tekst. U martu je Radna grupa je postigla dogovor o periodu na koji se donosi Strategija za mlade i da se istraživanje potreba mladih radi najmanje jednom u 4 godine, kao i da Ministarstvo sporta donosi Akcioni plan za realizaciju Strategije za mlade na period od najmanje 2 godine. Usaglašeno je da Savjet za mlade obrazuje Ministarstvo sporta na period od 4 godine, te da se sastav Savjeta mora precizno definisati Zakonom. Istaknuto je da donošenje lokalne strategije za mlade i lokalnih akcionih planova treba uskladiti s donošenjem Strategije i akcionih planova na nacionalnom nivou. Dogovoreno je da članovi/ce Radne grupe, posebno predstavnici/e omladinskih organizacija, dostave svoje prijedloge koji se odnose na način definisanja omladinskog rada, a tokom sastanka je otvoreno i pitanje definisanja zvanja omladinskog radnika i obuka za omladinske radnike. Predstavnicu UMHCG je u pisanim Komentarima istakla neophodnost da: šest od ukupno 13 članova/ica nacionalnog Savjeta za mlade budu predstavnici mladih i omladinskih organizacija, među kojima najmanje jedan/a predstavnik/ca mladih s invaliditetom, te da ovo tijelo osniva Vlada Crne Gore, a ne Ministarstvo; kriterijum razlikovanja organizacije mladih i organizacije za mlade ne bude starosna dob osnivača/ica ovih NVO, već starosna dob (pripadnost kategoriji mladih) rukovodećeg lica i/ili članova/ica organa upravljanja; da oblasti omladinske politike od javnog interesa moraju biti definisane kao otvorena lista mjera i aktivnosti, a ne kao zatvorena lista bez mogućnosti prilagođavanja potrebama mladih; stvaranje uslova i pružanje podrške mladima iz marginalizovanih grupa za puno i efektivno uključivanje u sve društvene tokove i razvoj njihovih ličnih, profesionalnih i društvenih potencijala mora biti jedna od mjera i aktivnosti, koje će biti finansijski podržane od strane nacionalnog i lokalnih budžeta kroz realizaciju projekata omladinskih organizacija.

U maju je Ministarstvo sporta objavilo javnu raspravu o Nacrtu Zakona o mladima, koji je prethodno dostavilo članovima/icama Radne grupe svega dva dana prije raspisivanja javne rasprave. Stoga, članovi/ice nisu imali/e dovoljno vremena da adekvatno analiziraju tekst Nacrta Zakona i daju svoju saglasnost na njega. Nacrt Zakona, u odnosu na Radnu verziju Zakona, predstavlja korak nazad jer, između ostalog propisuje veoma zahtjevne uslove za osnivanje omladinskih organizacija u smislu da ih može osnovati jedino NVO i studentska i učenička organizacija, te da mora posjedovati prostorne i administrativno-tehničke uslove za rad; ograničava slobodu udruživanja mladih na način što mlade uslovljava da budu članovi isključivo jedne omladinske organizacije; predviđa da nacionalni Savjet za mlade bude tijelo Ministarstva, a ne Vlade, i ne garantuje da jedan od njegovih članova/ica mora biti predstavnik/ca mladih s invaliditetom.

11. juna je održana Javna rasprava o Nacrtu zakona na kojoj je ispred UMHCG prisustvovala Dunja Samardžić. Tom prilikom ona je ukazala na nedostatke Nacrta na koje je skrenuta pažnja i tokom rada u radnoj grupi, a komentari su nakon rasprave dostavljeni Direktoratu za mlade putem mejla. Na javnoj raspravi je rečeno da će se u narednom periodu raditi na otklanjanju svih nedostataka u tekstu zakona, a u neformalnom razgovoru je našoj predstavnici rečeno da postoji volja za prihvatanje našeg prijedloga u vezi s učešćem jednog predstavnika/ce mladih s invaliditetom u Savjetu za mlade.

Dunja je ovim povodom dala izjave za TV Vijesti (<http://bit.ly/2oXLT19>) i portal Vijesti (<http://bit.ly/31SArpk>).

U decembru je Vlada utvrdila prijedlog zakona. U njemu su prihvaćeni prijedlozi koji se odnose na definisanje javnog interesa u omladinskoj politici, članstvo mladih u više omladinskih organizacija, i mogućnost političkih partija i vjerskih organizacija da finansijski pomažu rad omladinskih organizacija. Nijesu usvojeni prijedlozi UMHCG koji se odnose na učešće predstavnika/ce mladih s invaliditetom u Savjetu za mlade i osnivanje i opremanje omladinskih servisa.

U februaru se Milenko Vojičić prijavio na **Javni poziv nevladinim organizacijama za saradnju i partnerstvo** koji je objavio Glavni grad Podgorica. Glavni grad nam je je 12.2. dostavio Odluke o izboru kandidata, među kojima je i Milenko Vojičić izabran za članstvo u sljedećim radnim grupama:

- Radna grupa za izradu Predloga odluke o saradnji i partnerstvu Glavnog grada i NVO (na ovaj predlog dokumenta nije bilo sugestija);
- Radna grupa za izradu Predloga strategije razvoja zdravlja i dobrobiti građana Glavnog grada (nije obavljena konsultacija do septembra);
- Radna grupa za izradu Predloga programa uređenja prostora Glavnog grada - Podgorice za 2018 (učestvovao u raspravi na skupštinskom zasijedanju, međutim, predlozi nijesu prihvaćeni);
- Radna grupa za izradu Predloga odluke o pružanju pravne pomoći (nije bilo konsultacija do septembra);
- Radna grupa za izradu Predloga odluke o linijskom gradskom i prigradskom prevozu putnika na teritoriji Glavnog grada Podgorice (sugestije nijesu prihvaćene jer su iz Glavnog grada odgovorili da bi dati predlozi morali biti predmet izmjena Zakona a ne predmetne odluke).

Ispred UMHCG-a Milenko Vojičić je imenovan za člana **Radne grupe za izradu Pravilnika o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje, suspenziju i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite** koje je objavilo Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Milenko je tražio izmjenu uslova koji se traže od nevladinih organizacija prilikom pružanja usluga, a koji se odnose na prostorne kapacitete, što je i prihvaćeno. Takođe, prihvaćene su i sugestije da se u Pravilniku ne unose novi zahtjevi koje je Ministarstvo imalo u planu, a koji bi otežali ovaj postupak za NVO.

U toku javne rasprave na **Nacrt Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju** UMHCG je dostavilo svoje sugestije i predloge koji se odnose na uklanjanje diskriminativnih odredbi u važećem zakonu, ali i u Nacrtu zakona o izmjenama i dopunama zakona o PIO, te preciznijem i adekvatnijem definisanju prava osoba s invaliditetom. Prije svega tražili smo da se prošire kategorije osoba kojima se obezbjeđuju prava za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja OSI koje su uključene u mjere profesionalne rehabilitacije, stručnog osposobljavanja, dokvalifikacije i/li prekvalifikacije, koja uputi Zavod za zapošljavanje. U dijelu Zakona u kojem se reguliše pravo na invalidsku penziju tražili smo dodatno definisanje pojma invaliditeta u skladu s definicijom datom u Konvenciji UN o pravima OSI, te da se umanju procenat koji definiše granicu za djelimičnu radnu sposobnost, odnosno procenat uskladi s procentom iz propisa koji definišu pravo na rad i zapošljavanje OSI. Takođe, tražili smo da se proširi kategorija OSI koje stiču pravo na invalidsku penziju boljim definisanjem uzroka nastanka invaliditeta (na način što će se pored povrede ili bolesti prepoznati i urođeno odnosno stečeno oštećenje), te u dijelu određivanja penzionog staža. U dijelu prava kojima se definiše porodična penzija tražili smo preciziranje kategorija koje ostvaruju pravo na porodičnu penziju, te da se u slučaju zaposlenja isplata penzije stopira, a ne da se ukida kao što je to slučaj u skladu s važećim rješenjem. U dijelu prava kojim se reguliše novčana naknada za tjelesno oštećenje predložili smo iste sugestije kao u dijelu prava na invalidsku penziju, a u dijelu penzionog staža tražili smo da se računa i vrijeme provedeno na evidenciji ZZZCG, odnosno vrijeme primanja naknade po osnovu nezaposlenosti. Takođe, u ovom dijelu smo tražili da se prošire kategorije kod kojih se uračunava uvećani radni staž u skladu s definicijom invaliditeta predloženom u drugim djelovima zakona, kao i definisanje uslova za staž osiguranja. Dokument je dostupan na sajtu: <http://bit.ly/2MprQE2>. Komentari UMHCG nijesu usvojeni.

Saradnja s institucijama

Na osnovu **Predstavke UMHCG-a podnijete u decembru 2017**, u okviru partnerskog projekta s MANS-om „Akcioni plan za Poglavlje 23: Aktivno civilno društvo za transparentne, participativne i efektivne reforme“, Odbor za ljudska prava i slobode i Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje Skupštine Crne Gore su 28. februara održali prvu zajedničku sjednicu. Sjednica je bila posvećena **kontrolnom saslušanju ministara održivog razvoja i turizma, ljudskih i manjinskih prava i rada i socijalnog staranja na temu aktivnosti u oblasti obezbjeđivanja pristupačnosti za lica s invaliditetom** u Crnoj Gori. Osim ministara navedenih resora, na kontrolno saslušanje su bili pozvani i: zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, direktor Uprave za inspekcijske poslove i generalni sekretar Zajednice opština Crne Gore. Sjednici su pored predstavnika/ca NVO koje prate rad Odbora za ljudska prava i slobode, prisustvovali i predstavnici/e: Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, OEBS Misije u Crnoj Gori, UNICEF-a kao i UMHCG-a.

Sjednici se nije odazvao ministar ljudskih i manjinskih prava, već je na njoj umjesto njega učestvovala generalna direktorica Direktorata za unaprijeđenje i zaštitu ljudskih prava u Ministarstvu, gospođa Blanka Radošević Marović. Ispred UMHCG-a sjednici su prisustvovali Aleksandra Pavićević, Milenko Vojičić i Miroslava-Mima Ivanović. O raspravi sa sjednice možete poslušati na linkovima: <http://bit.ly/31YgH3A> i <http://bit.ly/2Orfr54>.

Nakon ove, UMHCG je imalo predstavnicu i na sljedećoj sjednici na kojoj su usvojeni zaključci, ali poslanici nijesu prihvatili naše sugestije i komentare na zaključke.

16. marta je održana **26. sjednica Skupštine Glavnog grada - Podgorica**, na kojoj je ispred UMHCG prisustvovao Milenko Vojičić, u vezi s tačkom 1 Dnevnog reda: Predlog programa uređenja prostora Glavnog grada PG.

Na poziv Centralne univerzitetske biblioteke, Anđela Radovanović je 20. marta prisustvovala **prezentaciji dokumenta "Politika pristupa bibliotekama osoba sa invaliditetom"**. Tom

prilikom je podijelila naše iskustvo u saradnji s CUB i istakla važnost pristupačnosti bibliotečkih sadržaja svim osobama s invaliditetom.

Ministarstvo vanjskih poslova je 2. aprila u EU Info Centru organizovalo **konsultativni sastanak s predstavnicima nevladinih organizacija povodom predlaganja kandidata za Komitet za prava čovjeka i Komitet za prava osoba s invaliditetom**. Sastanku su prisustvovali Milenko Vojičić i Anđela Radovanović, koji su na sastanku podržali kandidaturu Marine Vujačić za članicu Komiteta za prava osoba s invaliditetom. Marina se kandidovala kao konsultantkinja UMHCG, ali u toku izbora u Njujorku nije boravila zbog toga što država nije pokrila njene troškove, niti je to ona mogla učiniti u sopstvenoj režiji. Marina je imala 9 glasova država članica Konvencije što je jako malo u odnosu na potreban broj glasova.

30. maja je organizovana **radna posjeta instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda**. Posjeti su ispred UMHCG prisustvovala koordinatorka Pravnog programa i antidiskriminacije Miroslava-Mima Ivanović, pripravnice Ivana Janković, Andrea Kovačević i Elmira Redžepagić, kao i stažistkinja iz Sarajeva Amela Bojić koja je boravila na radnoj praksi u okviru Trans2Work projekta. Tom prilikom su naše predstavnice obišle instituciju, upoznale se sa zaposlenima i njihovim radom. Više detalja dostupno je na linku: <http://bit.ly/2LVbLXz>.

Na poziv Kancelarije za evropske integracije, Anđela Radovanović je 12. juna prisustvovala **sastanku predstavnika NVO sa glavnim pregovaračem** za pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji Aleksandrom Drljevićem. Na sastanku je bilo riječi o saradnji između NVO i Kancelarije, načinima njenog unaprjeđenja, rada predstavnika civilnog sektora u radnim grupama...

Naša predstavica je iznijela primjedbe u vezi s organizovanjem događaja u nepristupačnoj sali i postavila pregovaraču pitanja o tome da li je Kancelarija pokrenula inicijative ka drugim institucijama u odnosu na dio Izvještaja o napretku u kom se pominju OSI, i to: prema Ministarstvu pravde radi izmjene zakonodavstva koje reguliše oduzimanje poslovne sposobnosti, ka Skupštini da se prilikom izmjena izbornog zakonodavstva primijeni Odluka Ustavnog suda u dijelu pristupačnosti biračkih mjesta, kao i Ministarstvu rada i socijalnog staranja u dijelu sredstava iz Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje. Takođe je postavljeno i pitanje o tome da li će Kancelarija raspisati poziv za raspodjelu sredstava koja su bila opredijeljena za MEP za finansiranje projekata NVO u vezi s evropskim integracijama. Ni na jedno od postavljenih pitanja nijesmo dobili odgovor.

19. jula u EU info centru Kancelarija za evropske integracije je organizovala fokus grupu povodom izrade **Strategije informisanja javnosti o pristupanju Crne Gore EU 2019-2022**. Fokus grupi je ispred UMHCG prisustvovala Anđela Radovanović.

3. decembra je na inicijativu direktora Uprave policije Veselina Veljovića, a povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, održan sastanak s predstavnicima OOSI kojem su ispred UMHCG prisustvovali Marina Vujačić i Milenko Vojičić. Detalji sastanka dostupni su na linku: <http://bit.ly/35atmTf>.

SEKTORSKE ANALIZE

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

U julu je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava objavilo Nacrt sektorske analize za određivanje prioriteta oblasti za finansiranje projekata NVO u 2019. u oblasti zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti. Nakon prisustva konsultativnom sastanku 20. jula, poslali smo pisanim putem komentare u kojima smo naveli da u analizi treba prepoznati i navesti sve preporuke Zaključnih razmatranja Komiteta UN za prava OSI u nadležnosti MLJMP, posebno u vezi sa članovima 5 – Jednakost i nediskriminacija, 6 – Žene s invaliditetom, 8 – Podizanje svijesti i 29- Učešće u javnom i političkom životu. U izvještaju koji je objavljen na sajtu Ministarstva navedeno je da se komentari UMHCG djelimično prihvataju, na način što se prihvataju preporuke iz domena nadležnosti Direktorata za unaprjeđenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, i iste razrađuju kroz strateške

ciljeve i aktivnosti. U dijelu koji nije u skladu sa nadležnostima navedenog direktorata, komentari Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore nijesu prihvaćeni.

Ministarstvo sporta

Krajem jula smo pisanim putem Ministarstvu sporta dostavili komentar na Nacrt sektorske analize u oblasti društvene brige o mladima. U komentaru smo naveli da mlade s invaliditetom u analizi treba prepoznati kao jednu od ciljnih grupa čiji aktivizam nije dovoljno razvijen zbog postojanja brojnih barijera. Komentari nijesu javno objavljeni, kao ni finalni tekst sektorske analize.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

U avgustu smo pisanim putem Ministarstvu rada i socijalnog staranja dostavili komentare na Nacrt sektorske analize u oblasti zaštite lica sa invaliditetom. U komentarima smo naveli da je potrebno promijeniti terminologiju i preformulisati pojedine djelove Analize da budu u skladu s modelom pristupa zasnovanom na ljudskim pravima i dali svoje predloge za izmjene. Takođe smo predložili da se u dijelu dokumenata koji se navode kao osnov za izradu Analize navedu preporuke Zaključnih razmatranja Komiteta UN za prava OSI i Alternativni izvještaj o sprovođenju Konvencije koji je izradila Koalicija OOSI, kao i da se među ključnim ciljevima u dijelu 3.1. moraju navesti konkretni ciljevi određeni preporukama Komiteta UN za prava osoba s invaliditetom, a koji su u nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja. Ministarstvo je u svom izvještaju objavljenom na sajtu navelo da je dio komentara usvojen u potpunosti ili djelimično, dok su neki odbijeni: <http://bit.ly/2Mra9UR>.

Ministarstvo javne uprave

U julu smo dostavili komentare i predloge na Nacrt Sektorske analize u nadležnosti ministarstva javne uprave. Predložili smo da se značajno proširi Sektorska analiza i prepoznaju i drugi prioriteti osim E-participacije, prije svega dostupnost javnih usluga, u okviru reforme javne uprave, kao jedne od tri ključne dimenzije procesa evropskih integracija. Konkretno, posebno smo predložili da se definiše problem nepristupačnosti i nedostupnosti javnih usluga za OSI, te da se prepoznaju ciljevi i potencijalne aktivnosti u cilju rješavanja ovog problema. Konačni tekst sektorske analize nije objavljen.

Ministarstvo saobraćaja i pomorstva

U avgustu smo dostavili svoje komentare i dopune na Sektorsku analizu Ministarstva saobraćaja i pomorstva, a koja se odnosi na pristupačnost saobraćaja za lica sa invaliditetom. U okviru komentara smo predložili da se dodatno dopuni opisani problem i trenutna situacija, te da se prošire ciljevi javnog konkursa, odnosno potencijalne aktivnosti i rezultati, kao i okvirni budžet za realizaciju pojedinačnih projekata. Nakon dostavljenih komentara smo imali i telefonsku komunikaciju s predstavnicima ovog resora. Konačni tekst sektorske analize nije objavljen.

Saradnja s međunarodnim organizacijama

U okviru projekta „Zaštita djece od nasilja i socijalna inkluzija djece s invaliditetom na Zapadnom Balkanu i Turskoj“ koji uz finansijsku podršku Evropske komisije sprovode Evropski forum osoba s invaliditetom (EDF) i UNICEF, 27. i 28. juna je u hotelu „Hilton“ u Podgorici održana završna regionalna radionica. Tehničku podršku u organizaciji radionice pružalo je UMHCG. Na radionici su predstavnici OOSI iz 7 država imali prilike da razmijene naučene lekcije, izlože SWOT analize projekta, podijele iskustva u realizaciji nekih od projektnih aktivnosti i daju predloge za nastavak saradnje. Na otvaranju radionice su govorili Osama Makavi Kogali, šef predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Gerit Stasins, koordinator projekta u EDF, Guzal Kamalova, specijalistkinja za zaštitu djece od nasilja u regionalnoj kancelariji UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju i Aleksandra Pavićević, izvršna direktorica UMHCG-a. U svojim uvodnim izlaganjima govornici su skrenuli pažnju na trenutnu situaciju kada je riječ o djeci s invaliditetom i pozvali na intenzivniji rad u ovoj oblasti.

Fotografije događaja dostupne su na linku: <http://bit.ly/33h73jx>.

Radionica je poslužila i za konsultacije u cilju razvijanja nove projektne ideje o kojoj pregovaraju Unicef i EDF s Evropskom unijom, a koji će, ukoliko bude podržan, opet uključiti UMHCG kao saradnika.

Krajem septembra konsultantkinja UMHCG Marina Vujačić prisustvovala je regionalnoj radionici u organizaciji UNICEF-a i EDF-a u Skoplju.

U decembru je Anđela Radovanović na poziv Unicefa prisustvovala završnoj konferenciji projekta u Briselu.

Izveštaj o sprovođenju Konvencije o pravima djeteta

Na poziv Međunarodne alijanske osoba s invaliditetom (IDA) u aprilu smo pripremili izvještaj o sprovođenju Konvencije o pravima djeteta u oblasti prava djece s invaliditetom. Izvještaj je posredstvom IDA-e dostavljen Komitetu za prava djece koji će na majskom zasijedanju razmatrati drugi periodični izvještaj Crne Gore.

Weber - Obezbjedi(TI) sredstva za inkluziju

12. juna u hotelu Centre Ville je održan sastanak u organizaciji Instituta alternativa u vezi s ključnim rezultatima Weber projekta. Ispred UMHCG je Ivana Bogdanović predstavila krajnje rezultate projekta **Obezbjedi(TI) sredstva za inkluziju** koji je podržan u okviru malih grantova Weber projekta, a naša konsultantkinja Marina Vujačić je pisala blog u sklopu projekta na temu dostupnosti javnih usluga za OSI. Blog je objavljen na portalu Vijesti. Od 24. do 26. septembra u Beogradu je održana regionalna konferencija na kojoj su predstavljeni rezultati projekta. Konferenciji je ispred UMHCG prisustvovala Anđela Radovanović.

Umrežavanjem do boljeg rada (Better working through networking) - EIDHR

U januaru je započeta realizacija projekta podržanog od strane Evropske unije posredstvom Delegacije EU u Podgoricu a koji sprovode UMHCG i Centar za razvoj NVO. Tokom januara i februara sprovedene su pripremne aktivnosti, potpisan je ugovor sa partnerstvom između UMHCG i CRNVO u kome su definisana međusobna prava i obaveze i upućen je javni poziv zainteresovanim OOSI za učešće u projektu. Tokom aprila su održani sastanci sa budućim članicama Mreže, dogovorene dalje aktivnosti i izrađen Statut Mreže.

7. maja u PR Centru u Podgorici organizovana je Osnivačka skupština Mreže organizacija osoba s invaliditetom Crne Gore, a potom i pres konferencija na kojoj je predstavljena. Na pres konferenciji su govorili Anđela Radovanović ispred UMHCG, Lidija Knežević iz Centra za razvoj nevladinih organizacija – partnera na projektu i Samir Guberinić i Milisav-Mimo Korać ispred Mreže, kao prve formalne nacionalne organizacije osoba s invaliditetom. Mreža za sada okuplja šest nacionalnih i četiri lokalne organizacije OSI, a zahtjev za upis u registar je poslat u septembru.

U periodu od 10. do 13. maja u hotelu „Princess“ u Baru održan je prvi trening na temu strateškog planiranja za članice Mreže, kojem je prisustvovalo 19 učesnika. Nakon treninga Mreža je izradila Strateški plan do 2020.

U periodu od 31. maja do 1. juna u hotelu „Verde“ u Podgorici organizovan je drugi trening na temu monitoringa i evaluacije javnih politika u oblasti invalidnosti, nakon kojeg su proizašli monitoring planovi za Strategiju za zaštitu od diskriminacije i promociju jednakosti. Treningu je prisustvovalo 23 učesnika.

18. i 19. juna u Bijelom Polju je organizovan trening o pisanju izvještaja iz sjenke za članice Mreže, odnosno 21 prisutnog učesnika. Na treningu su učesnici upoznati s Konvencijom UN o pravima osoba s invaliditetom i smjernicama komiteta za prava OSI prilikom podnošenja izvještaja iz sjenke, a učesnici su imali prilike i da u matrici koja se koristi kao alat za pisanje Izvještaja rade vježbu u odnosu na mjere Strategije.

3. i 4. jula je Miločeru održan trening na temu mehanizama učešća OSI u procesima donošenja odluka u okviru kojeg se najvažnija vježba za učesnike odnosila na pripremu zahtjeva za

slobodan pristup informacijama kao mehanizmu prikupljanja informacija i dokaza prilikom pripreme izvještaja, odnosno monitoringa sprovođenja javnih politika. Treningu je prisustvovalo 19 učesnika.

Od 12. do 14. jula u Baru je organizovan trening na temu javnog zagovaranja, a kao rezultat učesnici (njih 20) su razvili planove kampanja javnog zagovaranja na odabrane teme, odnosno buduće akcije Mreže.

Poslednji trening organizovan je od 10. do 15. septembra na temu pripreme i upravljanja projektima iz EU fondova. Na treningu je 15 učesnika imalo priliku da razvije 3 koncepta na odabrane teme, a koji će se kasnije koristiti za Mrežu, odnosno njene članice.

Osim treninga u okviru projekta izrađen je i novi portal www.disabilityinfo.me u okviru čije kategorije OSI i EU se redovno objavljuju tekstovi u vezi s realizacijom projekta, potom fejsbuk stranica MrežaOSI, a u okviru vizuelnog identiteta projekta izrađeni su lifleti, fascikle, blokčići i roll up.

Organizovani su i info štandovi u Nikšiću, Bijelom Polju, Žabljaku i Herceg Novom u okviru kojih je razgovarano s građanima o formiranju Mreže i odgovarano na pitanja građana o pojedinim pravima OSI i članova njihovih porodica.

U avgustu su započete i aktivnosti istraživanja o sprovođenju Strategije za zaštitu od diskriminacije LSI i promociju jednakosti i to slanjem 12 zahtjeva za slobodan pristup informacijama. Ujedno započeto je i terensko istraživanje o iskustvima OSI o diskriminaciji na način što su izrađeni upitnici za osobe s invaliditetom, porodice osoba s invaliditetom, i organizacije osoba s invaliditetom. Upitnik namijenjen organizacijama dostupan je onlajn putem Gugl upitnika, a od avgusta do kraja septembra ga je popunilo 20 organizacija. U avgustu je pripremljen i Nacrt memoranduma o saradnji između Mreže i MLJMP i MRSS koji će biti dostavljen ovim resorima nakon inicijalnog sastanka.

Planirana emisija na RTCG nije snimljena u julu, iako je bila dogovorena, s obzirom na to da su se u Savjetu RTCG, pa potom i menadžmentu desile izmjene.

U koordinaciji UMHCG članice Mreže su se sastajale redovno, a na sastancima su osim aktivnosti projekta razmatrane i aktuelne teme koje se odnose na OSI, pa je tako Mreža uputila otvoreno pismo povodom javnog konkursa Ministarstva rada i socijalnog staranja kojim je traženo od NVO da prilikom konkursa predaju izjavu kojom će navesti da će posjedovati licencu za djelatnost socijalne i dječije zaštite prije otpočinjanja projekta. Na inicijativu Mreže održan je i sastanak s predstavnicima Ministarstva, a nakon izmjene javnog konkursa upućeno i novo reagovanje imajući u vidu da je MRSS samo „odložilo problem“ i definisalo obavezu posjedovanja licence danom otpočinjanja usluge planirane projektom. Takođe, prethodno su slati dopisi ovom Ministarstvu, ali i Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i Zavodu za zapošljavanje Crne Gore zbog značajnog kašnjenja u raspisivanju poziva za projekte NVO i odluka ZZZCG o raspodjeli grant šema kojim su odbijeni projekti brojnih OOSI. Takođe, Mreža je reagovala i tokom javnih konsultacija u vezi s Nacrtom zakona o izmjenama i dopunama zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju LSI imajući u vidu da članovima Radne grupe ispred NVO nije dostavljen dokument koji se odnosi na Analizu statusa Fonda za profesionalnu rehabilitaciju zbog čije je izrade i stopiran rad radne grupe jedan vremenski period. Članovi NVO u Radnoj grupi kao i Mreža su obavijestili MRSS da neće učestvovati u procesu dok MRS ne skine oznaku tajnosti s navedenog dokumenta. Sva pisma prosljeđena su i predsjedniku Vlade iz čijeg kabineta su posle poslednjeg pisma uputili odgovor.

U novembru su predstavnici Mreže OOSI bili u studijskoj posjeti Briselu i tom prilikom su se sreli s predstavnicima EU institucija koje se bave pristupanjem Crne Gore, kao i s organizacijama osoba s invaliditetom čije sjedište je u Briselu. Posjeta je organizovana u saradnji s Evropskim forumom osoba s invaliditetom (EDF).

Ključne informacije u vezi s projektom nalaze se na linku: <http://bit.ly/2VnDhA6>.

Mreža je u decembru organizovala press-konferenciju povodom Svjetskog dana osoba s invaliditetom. Detalji s konferencije dostupni su na linku: <http://bit.ly/2ATzQYI>.

Učestvovanje s odlučivanjem (Participation with decisions – PWDs)

Nakon višemjesečne komunikacije s Ambasadom SR Njemačke, u decembru smo započeli realizaciju projekta Učestvovanje s odlučivanjem (Participation with decisions – PWDs). Ovaj projekat podrazumijeva organizaciju dvije Škole ljudskih prava OSI, pravnu kliniku, izradu smjernica o ostvarivanju prava, vodiča o pružanju BPP i javnu debatu o zastupljenosti teme ljudskih prava OSI u obrazovnim kurikulumima u crnogorskom obrazovanju.

Krajem decembra organizovana je Škola ljudskih prava OSI za prvu generaciju od 16 polaznika u hotelu „Palmon Bay“ u Igalu.

PROGRAM ZA PRISTUPAČNOST

Neke aktivnosti koje se odnose na pristupačnost za osobe s invaliditetom navedene su u sklopu drugih programa.

Projekat „Ovo su (i) naša mjesta“

U oktobru smo započeli realizaciju projekta „Ovo su (i) naša mjesta“. U okviru ovog projekta su održane tri Javne debate o pristupačnosti javnog saobraćaja za OSI. Javne debate su održane u Bijelom Polju, 8 novembra, u Baru 29. novembra i u Podgorici 18. januara. Detalji su dostupni na sljedećim linkovima: <http://bit.ly/2OADwXv>, <http://bit.ly/33eP6vn> i <http://bit.ly/2ARbxL5>.

U okviru projekta su izrađene i 4 smjernice za ostvarivanje prava u oblasti saobraćaja koje se mogu preuzeti na portalu DisabilityINFO, na sljedećim linkovima:

- Prava u oblasti javnog prevoza: <http://bit.ly/30SjuW8>;
- Oslobođanje od PDV i carine prilikom uvoza vozila za OSI: <http://bit.ly/2pT5CTj>;
- Umanjenje troškova registracije vozila koja su u vlasništvu OSI, njihovih roditelja/staratelja: <http://bit.ly/2p5yall>;
- Označavanje vozila znakom pristupačnosti i korišćenje javnih parkirališta: <http://bit.ly/2p3DFrq>.

Izrađen je liflet "Ovo su i naša mjesta" kako bi se uticalo na svijest građana o nepropisnom parkiranju, kao i tri teksta koja su napisale osobe s invaliditetom u oblasti javnog saobraćaja i koji su objavljeni na portalu DisabilityINFO.

PROGRAM ZA MEĐUNARODNU SARADNJU

Projekat ERASMUS+ - „Trans2Work“

Tokom cijele godine vođena je intenzivna komunikacija s partnerima u vezi sa sprovođenjem projektnih aktivnosti i izvještavanja, a predstavnice UMHCG su učestvovala na sastancima projektnog tima u Banja Luci, Solunu i Vrnjačkoj Banji.

U januaru je Anđela Radovanović ispred UMHCG prisustvovala sastanku koji je u Rektoratu Univerziteta Crne Gore održan sa studentima koji su se prijavili za program razmjene. Na sastanku je govoreno o dokumentaciji koju je potrebno prikupiti, a studenti su dobili uputstva kako da pripreme svoj CV i motivaciono pismo i da popune profil na web platformi.

U Rektoratu UCG je 17. februara održana radionica za studente na temu programa mobilnosti i radne prakse. Studentu su kroz rad u grupama diskutovali na teme: radna praksa u okviru Trans2Work projekta, razmjene studenata i servisi podrške. Studenti su tom prilikom istakli

koje su im prepreke za učešće u ovakvim programima i dali preporuke šta treba unaprijediti da bi aktivnije učestvovali. Svi učesnici su radionicu ocijenili visokim ocjenama.

U Rektoratu Univerziteta Crne Gore je 1. marta održana radionica s poslodavcima na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom. Na radionici se govorilo o prednostima i preprekama u zapošljavanju osoba s invaliditetom, mogućnostima koje se poslodavcima pružaju u okviru ovog projekta, dok su tokom diskusije svi prisutni imali priliku da razmijene svoja iskustva i ideje. Svi učesnici su izrazili visok stepen zadovoljstva radionicom.

1. aprila u UMHCG su stigli student iz Banja Luke - Amar Toplić i studentkinja iz Sarajeva, Amela Bojić, koji će do 1. juna u Udruženju obaviti radnu praksu. Amela je nakon boravka u Crnoj Gori napisala tekst o svojim iskustvima koji je objavljen na sajtu Univerziteta u Sarajevu i dostupan je na linku: <http://bit.ly/2OtnChm>.

13. juna su Aleksandra Pavićević i Anđela Radovanović prisustvovala događaju koji je povodom uručivanja specijalizovane opreme namijenjene studentima s oštećenjem vida i sluha Univerzitetu Crne Gore upriličen u Centralnoj univerzitetskoj biblioteci.

Projekat je završen 15. oktobra.

Samit EU - Zapadni Balkan u Londonu

Na dvodnevnom samitu Evropska unija - Zapadni Balkan organizovanog u sklopu Berlinskog procesa prisustvovala je naša konsultantkinja Marina Vujačić. Marina je drugog dana Samita učestvovala u panelu o diskriminaciji u okviru kojeg je na pitanja publike odgovarala o stavovima i iskustvima u kršenju ljudskih prava i zaštiti od diskriminacije osoba s invaliditetom.

ODIHR radionica o zaštiti prava boraca za ljudska prava

U cilju izrade izvještaja o stanju ljudskih prava boraca za ljudska prava s ODIHR/OEBSOM su se predstavnici UMHCG sastali u avgustu. Nakon prenošenja iskustava na sastanku krajem avgusta su Marina Vujačić i Milenko Vojičić prisustvovali okruglom stolu. U okviru rasprave Marina je prenijela iskustva i primjere kršenja prava boraca za ljudska prava OSI i samih OSI od strane nosilaca javnih vlasti, najčešće poslanika i izostanku reakcije od strane institucija za ljudska prava.

Sastanci s predstavnicima/ama i ekspertima/icama međunarodnih subjekata

18. aprila u EU info centru Nj. E. Ajvo Orav organizovao je sastanak sa predstavnicima civilnog sektora povodom predstavljanja izvještaja o napretku. Sastanku je ispred UMHCG prisustvovala izvršna direktorica Aleksandra Pavićević.

ODNOSI S JAVNOŠĆU

12. januara na TV Vijesti je prikazan prilog o nepristupačnosti osnovnih škola u Nikšiću u kome je govorila Anđela Radovanović. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2oZEKkg>.

16. januara je Anđela Radovanović odgovarala na pitanja Radija Svetigora o položaju osoba s invaliditetom u Crnoj Gori i o rezultatima i planovima Udruženja. Iako je zatražen, snimak emisije nam nije dostavljen.

24. januara je Nada Bošković gostovala na TV777 gdje je govorila o radu Udruženja u prethodnoj i planovima za ovu godinu. Snimak emisije je dostupan na linku: <http://bit.ly/2ATC0aM>.

30. januara je Anđela Radovanović odgovorila na pitanja novina „Sloboda“ o položaju osoba s invaliditetom u Crnoj Gori, potrebnim promjenama i aktivnostima Udruženja. Odgovori su objavljeni 30. aprila.

17. februara se Anđela Radovanović uživo uključila u Jutarnji program Radija Crne Gore povodom organizovanja radionice sa studentima s invaliditetom u okviru Trans2Work projekta. Snimak emisije nam nije dostavljen.

20. februara Anđela Radovanović je gostovala na Radiju Crne Gore povodom Svjetskog dana socijalne pravde. U emisiji je bilo riječi o položaju osoba s invaliditetom i aktivnostima koje je potrebno preduzeti da bi se dostigla socijalna pravda. Snimak emisije možete poslušati na linku: <http://bit.ly/326Ww3P>.

9. marta je korisnica usluga Slobodanka Gurešić dala izjavu za RTCG u vezi s novim socijalnim servisom Glavnog grada – personalnom asistencijom. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2MmnVlj>.

13. marta je Anđela Miličić gostovala u Jutarnjem programu Radio televizije Crne Gore, povodom saopštenja za javnost „Ako su prava ista za sve“, zašto ih u Ministarstvu prosvjete kontantno krše?. Snimak gostovanja je dostupan na linku: <http://bit.ly/35glcHP>.

21. marta je Anđela Radovanović dala izjavu za Radio Herceg Novi povodom Svjetskog dana osoba s Daun sindromom i događaja koji smo organizovali. Snimak nam nije dostavljen.

22. marta Anđela Radovanović je gostovala u Jutarnjem programu TV Prva povodom događaja kojim smo obilježili Svjetski dan osoba s Daun sindromom. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2VuUeZK>.

26. marta Anđela Miličić i Anđela Radovanović su zajedno sa korisnicima usluga učestvovali u studentskoj emisiji „Index“ koja se emituje na RTCG. Snimak emisije dostupan je na linku: <http://bit.ly/31Vi6I9>.

19. aprila je Milenko Vojičić davao izjavu za Dnevnik RTCG u vezi s pristupačnošću javnog prevoza. Izjava je dostupna na linku: <http://bit.ly/2IwOrxr>.

28. aprila je Anđela Radovanović bila gošća EU Kutka na RTCG povodom obilježavanja 5. maja. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2MkWgY4>.

30. aprila Aleksandra Pavićević je gostovala u Jutarnjem programu TV 777 gdje je govorila o radu Udruženja. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2oZFxSg>.

4. maja Anđela Radovanović je gostovala na TV Nikšić povodom obilježavanja 5. maja. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2OvmUQW>.

13. juna Anđela Radovanović je gostovala na TV Nikšić povodom pokretanja kampanje za upis, a riječi je bilo i o drugim aktivnostima UMHCG u ovom periodu. Snimak emisije nam nije dostavljen.

21. juna Anđela Radovanović je s Tatijanom Dlabač i Majom Škurić sa Pomorskog fakulteta gostovala u Jutarnjem programu RTCG. Tema gostovanja je bila realizacija projekta Trans2Work. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2MkWBdi>.

27. jula Marina Vujačić je gostovala na TV Vijesti u Bojama jutra povodom izmjena Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/33efu8M>.

24. septembra Anđela Radovanović je bila gošća u Jutarnjem programu TV 777 gdje je govorila o aktuelnostima u Udruženju. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2p5zRG5>.

27. septembra Milenko Vojičić i Marina Vujačić dali su izjave za emisiju TV Vijesti „Via EU“ na temu pristupačnosti. Snimak emisije dostupan je na linku: <http://bit.ly/2MtAmlI>.

30. septembra Anđela Radovanović je bila gošća u Jutarnjem programu TV 777 povodom kampanje za prikupljanje sredstava za kupovinu pasa vodiča. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2MqFRkL>.

2. oktobra Anđela Miličić je gostovala u Jutarnjem programu RTCG gdje je govorila o aplikaciji „Učimo zajedno“. Prilog je dostupan na linku: <http://bit.ly/2MmwPWe>.

Milenko Vojičić i Marina Vujačić su u oktobru za emisiju „Putevi života“ govorili o zdravstvenoj zaštiti OSI. Snimak se nalazi na linku: <http://bit.ly/2VIMOHY>.

8. oktobra Milenko Vojičić je dao izjavu za „Boje jutra“ na TV Vijesti povodom nepropsisnog parkiranja na mjestima koja su obilježena za OSI. Snimak emisije dostupan je na linku: <http://bit.ly/2VIN0qG>.

31. oktobra Milenko Vojičić je gostovao na Radiju Crne Gore, povodom projekta „Ovo su (i) naša mjesta“. Snimak nam nije dostavljen.

27. novembra Marina Vujačić je bila gošća Jutarnjeg programa TV 777 gdje je govorila o pravima OSI u oblasti saobraćaja. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/30XWZUe>.

Povodom Svjetskog dana OSI, Marina Vujačić je govorila za TV Vijesti. Snimak je dostupan na linku: <http://bit.ly/2ntnDH9>.

5. decembra Marina Vujačić je bila gošća u Bojama jutra na TV Vijesti. Snimak se nalazi na linku: <http://bit.ly/2lwJHb6>.

PROJEKTI / APLIKACIJE

U toku godine aplicirali smo s ukupno 30 projekata, od kojih je **14 odobreno**, **15 odbijeno**, dok za **jedan projekat** do kraja godine **nijesmo dobili povratne informacije**.

Odobreni su sljedeći projekti:

1. *Support to know, know to support*, donator – UNICEF;
2. *Dostojanstveno omogućeno glasanje (Dignified Enabled VOTING (DEVOTING))*, donator – Ambasada Velike Britanije u Crnoj Gori;
3. *Korak ka jednakim mogućnostima*, donator – Gradska opština Golubovci;
4. *Ovo su (i) naša mjesta!*, donator – Ministarstvo saobraćaja i pomorstva;
5. *O snaži, uključi, zaposli me*, donator – Ministarstvo sporta;
6. *Omladinska politika je i moja politika*, donator – Ministarstvo sporta i mladih;
7. *Personalna asistencija za OSI*, kroz program Javnih radova Zavoda za zapošljavanje Crne Gore;
8. *Jednako obrazovanje za sve – Tiče nas se!*, donator – Ministarstvo prosvjete;
9. *Saučesnici u ostvarivanju prava OSI*, donator – Ministarstvo za ljudska i manjinska prava;
10. *Korak bliže pravdi za osobe s invaliditetom*, donator – Ministarstvo pravde;
11. *Za mlade s invaliditetom, bez barijera!*, donator – Ministarstvo rada i socijalnog staranja;
12. *Naš je budžet naša stvar*, donator – Institut Alternativa;
13. *Učestvovanje s odlučivanjem (Participation with Decisions – PWDs)*, donator – Ambasada SR Njemačke u Crnoj Gori;
14. *Umrežavanjem do boljeg rada (Better working through networking)* – kofinansiranje od strane Ministarstva javne uprave.

Za programske aktivnosti Udruženja je potrošeno do kraja decembra 275.894,44€.